

GELİR VERGİSİNDE DİĞER KAZANÇLAR TASARRUF ve HARCAMA ESASINDA VERGİLEME

ALİ SERDAR
Sayıştay 6. Daire Üyesi

GİRİŞ

Kamuoyuna bir "reform" olarak sunulan ve en çok bu yönü ile tartışılan 4369 sayılı yasa 29.7.1998 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak vergi sistemimiz içinde tarihdeki yerini almıştır.

87 madde olarak kabul edilen yasanın vergi tekniğine dönük pek çok maddesi dışında, getirilen en önemli yenilik 1950 yılından beri uygulanan gelir tanımının değiştirilerek, "tasarruf ve harcama esasına göre vergilemeye" geçilmiş olmasıdır.

Bu değişiklik, Maliye Bakanlığınca anılan Yasa ile ilgili olarak yayınlanan 1 seri nolu tebliğin 1/1 ve 2. maddesinde ve yasanın gerekçesinde; "**gelirin tespitinde "kaynak teorisinden", "net artış teorisine" geçilmiş ve kaynağı ne olursa bütün gelirler 1.1.1999 tarihinden itibaren gelir vergisi kapsamına alınmıştır. Bu değişiklik sonucunda, gelir ile harcama ve servet artışın arasında bağlantı kurulması** ve bu yolla gelirin tespiti imkanı doğmuştur. Denilerek yasanın reformist özelliğinin burada düğümlendiği vurgulanmıştır.

Olayın özününün bu olmasına karşın, anılan yasa gerçekten bir vergi reformu mudur? Bunun tartışması yazımızın kapsamında olmamakla birlikte kısaca irdelemek zorundayız. Bir gelişmenin "reform" niteliğinde olduğunu sağlayabilmek için, köklü bir değişikliğin, sistem değişikliğinin getirilmesi gerekmektedir. Oysa yapılan değişiklikle yapılan düzenlemeler zaten vergi sistemimiz içinde bir şekilde vardır. Nasıl mı vardır?

Hemen yanıtlayalım. 1983 yılından sonra yürürlükten kaldırılan "**servet beyan ve gider esası**" incelenmeleri ile yıllık beyanname verenler için benzer uygulamalar yapılmıştır. Bir diğer düzenleme, halen yürürlükte olan Vergi Usul Kanunu'nun 30/7. maddesinde (1.1.1995 den beri) yer alan her türlü tasarruf ve harcamanın kaynağının araştırılması ve izahsız kısmının gelir sayılarak vergilendirme yapılmasıdır. Şimdi yapılan düzenleme ise, gerek servet beyan esası gerekse anılan 30/7. maddedeki tasarruf ve harcama esasını da içine alan kapsamı olabildiğince genişleten bir değişikliktir. Anılan eski uygulamalar genel hatları ile beyannameli mükellefleri hedef alırken, şimdi tüm vatandaşları kapsamaktadır. Belirli bir sınırı aşan (1999 için 3,5 milyar TL.) her türlü tasarruf ve harcamaya ulaşan **herkes** vergilendirilebilecektir. Toplumun tüm katmanları memur ve işçiden, küçük çiftçi

ve esnaftan, dağdaki çobandan, tarladaki ırgatları dahi vergilendirmeyi olanaklı kılan bir düzenleme yapılmıştır.

İşte bu yönüyle ele alındığında, bir reformdan sözedebiliriz. Bu güne değin tasarruf ve harcamaların gelir vergisi ile ilgilendirilebilmesi sadece bir kısım beyannameli mükellefler için uygulanabilir iken kapsam itibariyle sınırsız hale getirilmiştir. Belli sınırı aşan tutarda harcama ve tasarrufa ulaşan HERKES gelir vergisi mükellefi olacaktır. Belli sınırı aşan her kimse, hiçbir süreyle sınırlı olmaksızın yaptığı harcamanın, tasarrufun hesabını vermek, kaynağını kanıtlamak zorundadır. Kanıtlayamadığı durumda gelir vergisini, gecikme zammını, 2003 yılından sonra da vergi ziyai cezasını ödemek durumunda kalabilecektir. Kendiliğinden beyan edip ödemediği durumda yaptığı harcama ve tasarruftan daha fazla bir ödemeye muhatap olabileceğini özellikle belirtmek gerekmektedir.

Yeni düzenlemelerin genel reformist yapısının bu şekilde irdelenmesinden sonra, genel gerekçede temel ilkeler, amaçlar şöyle belirlenmiştir:

- Vergi tabanının genişletilmesi,
- Kayıt dışı ekonominin kayda alınması,
- Sistemin basit ve açık hale getirilmesi,
- Halen vergisini düzenli ödeyen bireylerin vergi yükünü artırmadan vergi gelirlerinin artırılması.

Bunları kısaca irdelersek:

- **Vergi tabanı** gerçekten genişletilmiş, toplumun tüm kesimleri, herkes kapsama alınmıştır.

- **Kayıt Dışı Ekonominin Kayda Alınması**

Türkiyede son yıllarda kayıt dışı ekonominin olağanüstü boyutlara ulaştığı tezi sıkça işlenmektedir. Ancak bunun tanımı net olarak yapılmamaktadır. Kayıt dışı ekonomi, kanuni defter ve belgelere, vergi beyannamelerine girmeyen yani "vergi dışı ekonomi ise bu doğrudur. Ancak kastedilen tüm ekonomik değerler ve bunların kayıt dışı olması" ise kanımızca abartıldığı boyutta değildir. Ekonomik faaliyet bir şekilde kayıt ve belgelere bağlıdır. Para ve mal hareketleri, ya banka kayıtlarında ya senetlerde, bir başka kuruluşda bir şekilde kayda girmektedir. Ekonomik yaşam ve bilgisayar teknolojisindeki gelişme, bir işlemin herhangi bir yerde kayda girmesini sağlamaktadır. Önemli olan ekonomik faaliyetlerin vergi kayıtlarına girip girmediğidir. Vergi dışı ekonominin kayda alınması amaçlanmalıdır.

Bu amacın sağlanması için, yeni yasa ile mali milat olarak nitelendirilen 30 Eylül 1998 tarihinde para, döviz ve çeklerin bankalara 1 gün süre ile bloke edilmesi, faturasız malların kayda alınması için olanaklar sağlanmıştır. Bir ölçüde başarılı da olunmuştur. Bu geçici kayıtlandırmaya karşın yeni düzenlemelerin kapsamının çok geniş ve karmaşık olması, bir mal alırken tasarruf esasında, satarken değer artışı olarak yani alırken de satarken de ver-

gileme sözkonusu olacağından vergiden kaçınmak için kayıt dışına yönelileceği görüşleri de ileri sürülmektedir.

Geçici 47, 48, 49 uncu maddelerde kayıt dışı para ve malları kayda alma imkânı veren düzenlemelerin kara paranın aklanması amacı taşıdığı da iddia edilmiştir. Ancak biz böyle bir amaç güdüldüğünü düşünmemekteyiz. Yeni sisteme geçişte bir başlangıç öngörülmüş, geçmişe bir sünger çekilmiştir. Bir nevi af getirilmiştir. Belki sonucu itibariyle, bu düzenlemelerle kara paralar da kayda girmiş olabilir. Ama temel amaç bu değildir.

- **Sistemin basit ve açık hale getirilmesi** ise kanımızca varit değildir. Aksine karmaşık ve anlaşılması zor bir hale gelmiştir. Vergi idaresi şimdiden tıkanmaya başlamıştır.

- **Halen Vergisini Ödeyenlerin Vergi Yükünü Artırmadan Vergi Gelirlerinin Artırılması** kapsamının genişletilmesi nedeniyle belki bir ölçüde doğrudur. Ancak yeni düzenlemelerin de, vergi ahlâkı yüksek kişilere yük getireceğini belirtmeliyiz. Bununla birlikte idaresi ve denetimiyle organize olunmuş bir vergi yönetimi, bilgisayar teknolojisinden de yararlanarak gerekçede belirtilen bu amaca ulaşılabilir.

Yeni düzenlemelerle gelir tanımının sınırsız hale getirilmesi, her şeyden her safhada (alırken, satarken) vergi alınmasının gelir vergisinin bir **servet vergisine dönüştüğü görüşlerine** de değinmek gerekir. Gerçi servetin el değiştirmesinde, değer artışında bir ölçüde servet vergisine dönüşüm söz konusu ise de, tam anlamıyla dönüştüğü söylenemez. Gelir servete dönüşürken veya servet gelire dönüşürken vergilendirilmekte, servet olarak muhafaza edilirken gelir vergisi söz konusu olmamaktadır. Hatta endeksleme yapılarak, servetin enflasyonla kazandığı değer vergi dışı bırakılmaktadır.

Bir yazının giriş bölümü için oldukça uzun olduğunu düşündüğümüz bu belirlemelerden sonra, en son söyleyeceğimizi şimdiden belirtelim:

- Bundan böyle, günün birinde önemli bir miktarda harcama yapacak, mal edinecek HERKEŞ, bu olayın hesabını verebilmek için mutlaka hesap tutmak, kaynağını kanıtlamak kısaca muhasebe tutmak zorundadır. Aldığı ücreti, faizi, nemayı, mirası ve benzerlerinin kaydını tutmak, belgelemek zorundadır. Aksi halde altından kalkamayacak vergi ve zamlara, cezalara muhatap olabilecektir.

TASARRUF VE HARCAMA ESASINDA VERGİLEMEYE İLİŞKİN YASA HÜKÜMLERİ

Gelir Vergisi Kanunun 113-116. maddelerindeki 1983 yılına kadar "servet beyanı" ve "gider esasına göre, 1995 yılından sonra da Vergi Usul Kanununun 30/7. maddesine göre tasarruf ve harcamaların incelemelerle tespit ve vergilendirilmesinden sonra, 1.1.1999 tarihinden itibaren uygulanacak ve Gelir Vergisi Kanununun 1. maddesinde yer alan **bir gerçek kişi-**

nin tasarruf ve harcamasına kaynak teşkil eden her türlü kazanç ve iratların safi tutarının "gelir" olduğuna ilişkin tanımlarına ve 2, 80, 81 ve 82. maddelerdeki belirlemeler ve geçici 47'inci madde gözönüne alınarak yapılacak vergilendirmeyi, özetle "tasarruf ve harcama esasında vergileme" olarak nitelendirilmesi, kronolojik gelişmenin bir uzantısı olarak ele alınmasından neşet etmiştir.

Tasarruf ve harcama esasında vergilemenin çerçevesini belirleyen yasa hükümlerini irdeleyerek belirtelim:

1) G.V.K.'nın 1. maddesi

Yeni yasa ile 1950 den bu yana yürürlükte olan "gelir tanımı" değiştirilmiştir. Buna göre,

"Gelir, bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği, tasarruf ve ya harcamasına kaynak teşkil eden her türlü kazanç ve iratların safi tutarıdır." Tüm tasarruf ve harcamaları vergi kapsamına almak ve temel değişikliği vurgulamak amacıyla yapılan tanımın yerinde ve eksiksiz olduğu tartışmalıdır. Bir defa, gelir her halükarda tasarruf ve harcamaya kaynak teşkil eder. Gelir olmadan harcama yapmak, tasarruf etmek mümkün müdür? Her gelir, harcama ve tasarrufa kaynak teşkil eder. Eski tanımla da bu sonuca gidilebilir. Eski tanım, elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır." şeklinde bitmekteydi. Aradaki "fark elde ettiği" sözcüğü yerine "tasarruf ve harcamaya kaynak teşkil eden" sözcüğüdür. Bu değişikliğin gerekçesinde ise, "kaynak teorisinden" "net artış teorisine" geçildiği, net artış teorisinin geliri daha geniş anlamda tanımladığı, satınalma gücü artan bireyin ödeme gücüne göre vergilendirilmesi gerektiği, vergi adaletine daha uygun bir yaklaşım olduğu ifade edilmiştir. Ancak bu tanım değiştirilmese de 80 ve 82. maddelerdeki yapılan yeni düzenlemeler bu amacı sağlardı. Net artış teorisinin en geniş anlamıyla uygulandığı Amerikan Gelir Vergisi Kanununda gelir kavramının tanımlanmadığı yine aynı gerekçeyle ifade edilmiştir.

Hemen belirtelim ki, yeni haliyle de kaynak teorisinden vazgeçilmiş değildir. Ticari kazançlar, zirai kazançlar, ücretler, menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarının vergilendirilmesinde yine eskisi gibi vergiyi doğuran olayın "elde etme" olduğu korunmuştur. Buralarda vergileme kaynak teorisine göre yapılmaya devam edecektir.

Burada belirtilmesi gereken en önemli konu, yalnızca gelişmiş ülkelerde Amerika, Fransa, Almanya ve İsviçre de ağırlıklı olarak uygulanan net artış teorisine göre vergilemenin gelişmekte olan ülkemizde nasıl başarılı bir şekilde uygulanabileceği sorusudur. Bugün İngiltere'de bile kaynak teorisine yakın uygulama yapılırken, ülkemiz insanının bu günkü yapısı ile bu uygulamaya nasıl adapte olabileceği, algılayabileceği çok tartışmalıdır. Açık söyleyelim, imkansızdır. Bugün ticari faaliyetle uğraşan gerçek usulde vergiye tabi muhasebecisi, mali müşaviri olan insanımız dahi buna hazır değildir. Vergiyle, muhasebeyle ilgili olmayan insanımız hesabını nasıl tuta-

cak? Nasıl verecektir. Elde ettiği faizi, ücreti nasıl belgeleyecektir? Unutmayalım, 1998 yılında mevduat faizlerinin vergilendirilmesine yönelik olarak başlayan uygulamada faiz geliri elde edenler sadece 1 yılda ettiği faiz için bankalardan bilgi ve belge temin edememiş, Maliye Bakanlığı bu kesime "ek beyanname verme süresi" tanımak yoluna gitmiştir. Yeni vergileme rejiminde, gerektiğinde 10-20 yılın hesabını vermek zorunda kalacaktır.

Tanım konusunda belirtilmesi gereken bir nokta da, gelir tanımı yapılırken tasarruf ve harcamaya kaynak teşkil eden her türlü kazanç ve irat denilmesine karşın, tasarruf ve harcamaya tanımlanmamıştır. Tasarruf ve harcamanın ne olduğu, yasanın bir bütün olarak değerlendirilmesine ve ortaya bırakılmıştır.

2- G.V.K. nun 2. maddesi

Bu maddenin 7. Bendinde yer alan "sair kazanç ve iratlar" ibaresi "kaynağı ne olursa olsun diğer hertürlü kazanç ve iratlar" olarak değiştirilmiştir. Böylece 80 ve 82. maddelerdeki değişikliklerle birlikte, yasanın gerekçesinde yer alan net artış teorisine geçiş gerçekleştirilmiştir.

Bir önceki bölümde değinildiği gibi, aslında gelirin, gelir doğurucu olaya bağlanması kaynağına göre belirlenmesi esas olarak korunmakta, takiben servet artışı ve harcamaya göre vergilendirmeye geçilmektedir.

Bu maddede yer alan "kaynağı ne olursa olsun diğer her türlü kazanç ve iratlar"la ilgili esas düzenlemeler, 80 ve 82. maddelerde yapılmıştır. Bu bendde yer alan her türlü kazanç ve iratlar 80. ve 82. maddelerdeki çerçeve içinde vergilendirilecektir. İlk bakışta sınırsız gibi yapılan bu düzenleme, sözüedilen maddelerde bazı ilkelere bağlanmıştır.

3- G.V.K.nun 80. maddesi

Yeniden düzenlenen 80. madde ile "diğer kazanç ve iratların" vergileme ilkeleri belirlenmiştir.

Buna göre;

- Ticari, zirai, serbest meslek kazançları ile menkul ve gayri menkul sermaye iradı olarak vergilendirilmeyen, ilişkilendirilmeyen tüm gelirler kaynağı ne olursa olsun diğer kazanç ve irat olarak vergilendirilecektir.

- Bu şekilde vergileme yapabilmek için öncelikle bir takvim yılı içinde elde edilen diğer kazanç ve iratlar kapsamındaki gelirin vergi tarifesinin birinci ve ikinci gelir dilimleri toplamının yarısını aşması gereklidir. 1999 yılı için bu tutar; 1. dilim 2 Milyar, 2. dilim 5 Milyar olduğundan toplamının yarısı $2+5/2=3,5$ milyar liradır. Yani bu maddeye göre vergileme yapabilmek için bu esasta belirlenen gelirin 1999 yıl için 3,5 milyar lirayı aşması gerekecektir. Takibeden yıllar için bu tutar değişecektir. Yeni vergi yasasıyla değı-

şik mükerrer 123. madde uyarınca vergi dilimleri "yeniden değerkleme" oranında artırılacaktır. Ayrıca Bakanlar Kurulu bu suretle" tespit edilen had ve tutarları yarısına kadar artırmaya ve indirmeye yetkilidir. Özetle 1999 yılı için belirlenen 3,5 milyarlık sınır takibeden yıllar için değışecek ve artacaktır. 1999 yılı için 3,5 milyarı aşmayan diğerkazanç ve iratlar toplamı için herhangi bir vergileme söz konusu olmayacaktır.

- Vergiden muaf esnafın alış ve giderlerin iki katını, gerçek usulde vergilendirilemeyen çiftçilerin (küçük çiftçi) müstahsil makbuzlarında yer alan satış tutarlarını aşan kısımları diğerkazanç ve irat olarak vergilenecektir. Burada da yıllık 3,5 milyarın aşılması gerekecektir.

- Bu maddeye göre vergilenecek gelirin elde edildiğı yılın tespit edilememesi veya mükellef tarafından ispat edilememesi halinde, harcamanın yapıldığı veya tasarrufun varlığının tespit edildiğı yıldan bir önceki yılın geliri sayılacaktır. Bu hüküm daha önce V.U.K.nun 30/7. maddesinde harcama ve tasarrufun gerçekleştiğı yılın geliri sayılacağı şeklinde idi. Yeni düzenleme ile "bir önceki yılın geliri sayılır" denilerek tespitin yapıldığı yıl hemen vergi ve ceza uygulamasına geçebilme olanağı sağlanmıştır.

4- G.V.K.'nın 81. maddesi

Bu maddede vergilendirilmeyecek diğerkazanç ve iratlar beş bend halinde sayılmıştır. İlk üç bend ticari kazançlarla ilgili olup mükellefin ölmüş ve mirasçılara devri ile ferdi işletmenin, kollektif ve adi komandit şirketlerin sermaye şirketine dönüşmesinde hangi şartlarda vergi dışı bırakılacağı hükme bağlanmıştır. Bu hükümler değışiklikten önce de vardı.

Yeni düzenleme ile veraset yoluyla veya ivazsız olarak meydana gelen intikaller ile hisse senetleri ve sermayesinin %51'i Türkiye'de kurulmuş şirketlerin hisse senetlerinden oluşan menkul kıymetler yatırım fonlarının katılıma belgelerinin bir yıldan fazla süre geçtikten sonra elden çıkarılmasından sağlanan gelirler vergi dışı bırakılmıştır.

5- G.V.K.'nın 82. maddesi

Diğerkazanç ve iratların matrahının ne şekilde belirleneceğı hükme bağlanmıştır. Burada esas itibariyle mal ve hakların elden çıkarılması ile harcama ve tasarrufun vukubulması durumları ayrı ayrı belirlenmiştir.

a- Mal ve Hakların Elden Çıkarılması

Mal ve hakların elden çıkarılmasından elde edilen diğerkazanç ve iratlarının safi tutarı, alınan para ve ayınlarla her türlü menfaatlerin tutarından bu mal ve hakların maliyet bedelleri ile satıcının uhdesinde kalan bu işlemlerle ilgili vergi ve harçların indirilmesi suretiyle bulunacaktır. Hasılatın ayın ve menfaat olarak sağlanması halinde rayiç bedel esas alınacaktır.

Maliyet bedelinin mükellefçe tespit edilmemesi halinde, takdir komisyonlarınca takdir edilecektir.

Menkul kıymetlerin elden çıkarılmasında, iktisap bedelinin tespit edilememesi halinde, iktisap tarihindeki rayiç bedel ihtisap bedeli olarak kabul edilecektir. Birden fazla menkul kıymet alım-satım yapılması halinde, kâr veya zarar toplanarak birlikte değerlendirilecektir.

Mal ve hakların elden çıkarılmasında, iktisap bedeli Devlet İstatistik Enstitüsü'nce belirlenen aylık toptan eşya fiyat endeksi oranında artırılarak tespit edilecektir.

Menkul kıymetlerin (hisse senedi, iştirak hissesi, tahvil, yatırım ortaklıkları katılım belgeleri vb.) elden çıkarılmasında G.V.K.'nın 76. maddesinde hükme bağlanmış, yeniden değerlendirme oranının Devlet Tahvili ve Hazine bonusu bileşik ortalama faiz oranına bölünmesiyle Maliye Bakanlığınca tespit edilecek indirim oranının uygulanması suretiyle bulunacak kısmın düşülmesi suretiyle hesaplanabilecektir. Bu durumda iktisap bedeli endekslenmeyecektir.

Elden çıkarma deyimi, mal ve hakların satılması, bir ivaz karşılığında devir ve temlik trampa edilmesi, takası, kamulaştırılması, devletleştirilmesi, ticaret şirketlerine sermaye olarak konulması, mal ve haklar üzerindeki tasarruf edebilme hakkının herhangi bir şekilde devredilmesini ifade etmektedir. Rahatça görüldüğü gibi, mal ve haklar üzerinde herhangi bir işlemle, herhangi bir menfaat sağlanıyorsa vergileme yapılacaktır. Herhangi bir kaçış yolu bırakılmamaya çalışılmıştır.

b- Harcama ve Tasarruflar

Ticari, zirai, mesleki kazançlar, menkul ve gayrimenkul sermaye iratları ile mal ve hakların elden çıkarılmasından sağlanan gelirler ile ilişkilendirilmeyen harcadığı veya tasarruf edildiği tespit edilen tutarlar safi irat olarak kabul edilecektir. Tasarruf varlığının bir mal veya hak iktisabı olarak tespiti halinde, bu mal veya hakkın maliyet bedeli vergiye tabi matrah kabul edilir.

Burada, gerek kaynağına göre, G.V.K.'nın 2. maddesinin 1-6 bendlerinde sayılan gelir unsurlarıyla gerekse mal ve hakların elden çıkarılmasıyla elde edilen gelirlerle ilişkilendirilmeyen, daha açık bir deyimle vergilendirme konusu yapılmayan tasarruf ve harcamaların (birikim ile mal ve hak iktisabı) tespit edildiğinde vergilemeye gidilecektir. Bir anlamda harcama ve servet artışı vergilendirilecektir.

Buraya kadar açıklamaya çalıştığımız hususları son açıklanmadan hareketle şöyle özetleyebiliriz:

Herhangi bir kişinin, herhangi bir zamanda, bir mal veya hak iktisabı ve harcamasının toplamı; o yıldaki belli sınırı aşması halinde

(1999 için 3,5 milyar) bu tutar vergilemeye konu olacaktır. Vergileme yapılamaması için bu tutarın, herhangi bir şekilde vergilendirilmiş veya vergi dışı bırakılmış olduğunun izah ve ispat edilmesi gerekmektedir.

Her ne kadar sözkonusu maddede "izah ve ispat" kavramına yer verilmemiş ise de konunun sistematığı, doğası gereği bu sonuca varılmaktadır. Tasarruf ve harcama tutarının vergilendirilmeye ilişkin diğer durumlar ile ilişkisi ortaya konulduğunda bu esasa göre vergilendirmeye gidilmeyecektir.

Örneğin 2000 yılında 50 milyar liraya bir gayrimenkul alan bir kişinin bu tasarrufunun vergilendirilebilmesi için G.V.K.'nın diğer maddeleri çerçevesinde vergilendirilmemiş olması gerekir. Eğer bu kişi aynı yıl için 20 milyar ticari kazanç, 5 milyar gayrimenkul, 10 milyar menkul sermaye iradı beyan etmişse vergilendirme yapılmayacaktır. Beyan edilen toplam 35 milyar görünüyor ise de menkul sermaye iradı olarak 10 milyar beyana dahil edilmiştir. Menkul sermaye iradında, G.V.K.'nın 76'ncı maddesine göre indirim uygulandığı için 10 milyar gösterilmiştir. İndirim oranı % 70 ise gerçek menkul sermaye iradı $(100 \times 10 : 100 - 70) = 33.3$ milyar liradır. Elde edilen tutar budur. Hesaplamaya bu tutar alınmalıdır. Böylece o yılda beyan edilen gelir $(20 + 5 + 33.3) = 58.3$ milyar olmaktadır. 50 milyarlık tasarrufu servet artışının kaynağı izah edilmektedir. Bu nedenle vergilendirme yapılmayacaktır. Beyanı yalnızca 20 milyar ticari kazanç olsaydı 30 milyar üzerinden vergilendirme yapılacaktır. Bu kişi hiç gelir beyan etmeyen bir ev kadını olsaydı 50 milyar üzerinden vergilendirmeye konu olacaktır. Bu konularla ilgili irdelemelere yazının izleyen bölümlerinde devam edilecektir.

6- V.U.K.nun 30/7 Maddesi

4008 sayılı kanunun 2. maddesiyle eklenen ve 1.1.1995 tarihinden itibaren yürürlüğe giren bu bent hükmü baştan beri açıklamaya çalıştığımız tasarruf ve harcama esasında vergileme, 1961-83 yılları arasında yürürlükte bulunan servet ve gider beyanı esasına paralel olarak sisteminin içine girmiştir. Temel farklılık, bu bende göre vergileme ancak gerçek usulde vergilendirilen mükellefler için geçerli olup, incelemesinin maliye müfettişleri, hesap uzmanları ve gelirler kontrolörlerince yapılma şartına bağlı olmasıdır. Yeni vergi düzenlemelerinde bu bend hükmü korunmuş yalnızca vergilendirme dönemine ilişkin ibare değiştirilerek "harcama ve tasarrufun tespit edildiği yıl" yerine, bir önceki yılın geliri sayılacağı belirtilmiştir. 80'inci maddeye paralel bir düzenleme yapılmıştır.

Burada ilginç bir durumla karşı karşıya kalınmaktadır. Bu maddeye göre vergileme yapabilmek için müfettiş, hesap uzmanı, gelirler kontrolörü incelemesi şartı vardır. Oysa aynı konuda G.V.K.nun 82. maddesinde ise hiçbir şart yoktur. Mükellef kendisi beyan etmek durumundadır. Beyan et-

mezse ne olacağı konusunda özel bir düzenleme yoktur. Bu duruma göre VUK. nun 134. maddesinde sayılan tüm inceleme elemanları (hesap uzmanları ve yardımcıları, ilin en büyük mal memuru vergi denetmenleri ve yardımcıları, vergi dairesi müdürleri) bu tespit ve vergilendirmeyi yapabileceklerdir. Özetle, VUK. nun 30/7. maddesinde, servet ve gider beyanı esasları gibi üst düzeydeki inceleme elemanları tarafından yapılması zorunlu olan inceleme, G.V.K. nun 80. maddesiyle daha esnek hale getirilmiş, önceki titiz incelemelerden vazgeçilmiştir. Ancak burada farklı bir görüş ileri sürülmektedir. Tasarruf ve harcama esasında tarhiyatın şeklinin, birtakım hesaplamalara, varsayımlara, analizlere göre yapılması nedeniyle "resen tarhiyat" olacağı ve VUK. nun 30/7 nci maddesine dayanacağı için incelemelerin ancak bu maddede sayılan üst denetim elemanlarına yapılması gerekmektedir. Bizce de böyle olmalıdır. 1983 öncesinde olduğu gibi, incelemeler daha titiz yürütülmelidir.

Burada değinilmesi gereken bir başka önemli konu, tasarruf ve harcama esasında vergileme için iki ayrı kanunda, aynı konunun hükme bağlanmış ve yürürlükte olmasıdır. Her ikisi birlikte uygulanacak mıdır? Daha önemlisi, V.U.K. nun 30/7. maddesi kapsamında bulunan gerçek usulde vergiye tabi ticari ve mesleki kazanç sahipleri için G.V.K. nun 80. maddesi uygulanabilecek midir? Aksi için engel bir hüküm yoktur. Vergi idaresinin tercihi bırakılmıştır. Oysa ticari kazanç sahipleri, V.U.K. nun 30/7. maddesindeki inceleme elemanları dışındaki bir inceleme ve vergilemeye itiraz edebilecekler, hesaplarının üst denetim elemanlarıncı incelenmesinin zorunlu olduğunu iddia edebileceklerdir. Konu bu yönüyle de tartışmaya açıktır. Ancak yukarıdaki ikinci görüş, tasarruf ve harcama esasına göre yapılacak ilave tarhiyatların 80 inci maddeye göre belirlenenler dahil VUK. 30/7 ye göre yapılırsa sorun ortadan kalkar. Vergi idaresinin açıklamaları izlenmelidir.

7- 1983 Öncesi Uygulanan Servet ve Gider Beyanı Esası

Her ne kadar bugün itibarıyla yürürlükte bulunmasa da 1961 - 83 yıllarında uygulanan servet ve gider beyanı esasına değinmek gerekmektedir. 1961 yılında uygulamaya geçerken büyük fırtınalar koparan 1983 yılında ise başarısız olduğu ve umulan yararları sağlamadığı belirtilerek uygulamadan kaldırılan servet ve gider beyanı esasları da, öz itibarıyla tasarruf ve harcama esasında vergilemenin bir başka düzenlemesi idi. Eski bir vergi inceleme elemanı olarak "başarısız" olduğuna katılmadığımız servet ve gider beyanı esasları aslında daha derli toplu, sistemli, mükellef hukukunu da koruyan bir sistemdir. Mükellef tasarruf ve harcamalarının kendi beyan ediyor, üst denetim elemanları bir yandan mükellefin hesaplarını inceliyor, bir yandan harcama, tasarruf ve gelirleri kıyaslayarak bir sonuca gidiyordu. Bu sistemin aksayan yönleri (istihbarat, gerçek bedellerin tespiti gibi) düzeltilmesi yerde hepten kaldırılarak vergi idaresinin eli kolu bu yönüyle bağlanmış oldu. Bu

eksiklik 1.1.1995 den itibaren V.U.K.nun 30. maddesine eklenen 7 nci bent ile giderilmeye çalışıldıysa da başarılı olunamadı. Asıl başarısızlık bizce bu düzenlemedir. Çünkü tasarruf ve harcamaların (servet ve giderler) mükellef tarafından beyan edilmediği gibi vergi idaresinin de istihbarat ve tespit imkânı bulunamadığından bu maddenin yeteri derecede uygulanabildiğine inanmamaktayız.

Bu kez yapılan düzenleme ile, bir anlamda mükellefleri rahatsız ettiği için kaldırılan servet ve gider beyanı esası yerine, daha larj, esnek, geniş kapsamlı, sonu nereye varacağı belli olmayan bir sisteme geçilmiştir. Buna belki bir anlamda sistemsizliğe geçilmiştir de denilebilir. Uygulamada içinden çıkılamayacak sorunların doğacağı bugünden bellidir. Sınırlı bir mükellef kesimini kapsama alan servet ve gider esasını başaramadığını ifade eden bir idarenin böyle sınırsız tasarruf ve harcama esasını nasıl uygulayacağı, vatandaşların (mükelleflerin değil, düzenlemeler herkesi kapsıyor) buna nasıl adapte olacağı yanıtlanabilmiş değildir. Burada tek umut bilgisayar teknolojisinin gelişmiş olmasıdır. Vergi idaresi harcama ve tasarrufları bilgisayar ortamında, tek vergi kimlik numarası çerçevesinde izleyebilir, kayda alabilirse belki başarı yakalanabilir. Bu konuda olumlu gelişmelerin olduğu, idarenin bilgisayar sistemini geliştirdiği, vergi idareleri arasında "on-line" ne geçildiği gözlenmektedir. Ekonomik ve mali olaylar, birey ve piyasa verilerine dayalı ideal bir veri tabanı oluşturulduğunda başarı kendiliğinden gelir. Bunu değerlendirecek yetişmiş eleman gücü Maliye'de mevcuttur.

DİĞER KAZANÇLAR, TASARRUF VE HARCAMA ESASINDA KİMLER, NELER, NASIL VERGİLENECEK

1- Kimler Vergilenecek ? Kanuni Sınır Nedir?

Daha önce de değinildiği gibi, bu sorunun yanıtı tek kelimeyle "herkes" ..Tek sınırı, G.V.K. nun 80. maddesinde yer alan miktar sınırlamasıdır. Vergi tarifesinin birinci ve ikinci dilimleri toplamının yarısı olarak belirlenmiştir. Bugün için birinci dilim 2 milyar, ikinci dilim 5 milyar liradır. İkisinin toplamının yarısı 3.5 milyar liradır. Burada farklı bir yorum da yapılabilir. Her ne kadar birinci dilim 2, ikinci dilim 5 milyar ise de, ikinci 5 milyarlık dilimin içinde 2 milyar da vardır, bu nedenle ikisinin toplamı 7 milyar değil 5 milyardır, onunda yarısı 2.5 milyar eder denilebilir. Bu konudaki tüm açıklamalar 3.5 milyar yönündedir. Ancak Maliye Bakanlığı'nın resmi bir belirlemesi açıklaması yoktur. Bununla birlikte bir anlamda kamuoyuna angaje olunmuş, farklı bir tutar deklere edilmemiştir. Bugün için bu sınırın 3,5 milyar olarak kabulü gerekmektedir. 3,5 milyarlık had 1999 yılı için geçerlidir. Takibeden yıllar için bu tutar yeniden değerlendirme alanında artırılacak, Bakanlar Kurulu yarısına kadar artırıp eksiltebilecektir. Örneğin 1999 yılı için yeniden değerlendirme oranı %70 olarak belirlendiğinde 2000 yılı için bu sınır $(3.500.000.000 \times 1,70) = 5.950.000.000$.- TL. ya ulaşabilecektir.

Bu çerçevede, bir kişinin tasarruf ve harcamaları toplamı 1999 yılı için 3,5 milyar lirayı geçiyorsa ve bu tutarın vergiye tabi olmayan veya vergilendirilmiş kaynaklardan doğduğunu izah ve ispat edemiyorsa vergilemeye gidilecektir. Vergi mükellefi olup olmaması durumu değiştirmeyecektir. Bu kişi tüccar, memur, işadami, işçi, esnaf, çiftçi hatta amele bile olabilir.

Burada belirtilmesi gereken iki önemli unsur bulunmaktadır;

i- 3,5 milyar liralık sınır bir istisna değildir. Bu had aşıldığında tamamı vergilendirilecektir.

ii- 3,5 milyar liralık sınırın tespiti için her işlem ayrı ayrı değil, tasarruf ve harcamaların bir yıllık toplamı olarak esas alınacaktır.

iii- 3,5 milyarın hesabında izah edilen unsurlar hariç tutulacaktır.

Bunları biraz daha açalım.

i- G.V.K.nun sınırı belirleyen 80. maddesinin üçüncü fıkrasında "Bu madde hükmüne göre vergilendirme yapabilmek için bir takvim yılı içinde elde edilen diğer kazanç ve iratlar kapsamındaki gelirin 103 üncü maddede yazılı tarifenin birinci ve ikinci gelir dilimleri toplamının **yarısını aşması şarttır**.." denilmiştir.

Görüldüğü gibi yasa metninde yarısı vergilendirilmeyecek, yarısını aşan kısmı vergilendirilecek gibi bir düzenleme yoktur. Buna göre bu sınır aşıldığında tamamı vergilendirme yoluna gidilecektir. Burada sınır geçildiğinde tamamı değil, sadece aşan geçen kısmın vergilendirilmesi gerektiğinde ileri sürülebilir. Ancak hem maddenin tedvin tarzı, hem de gerekçesinde yapılan açıklamalardan tamamının vergilendirileceği anlaşılmaktadır. Tabii burada, vergilendirmeden kaçınmak için sınırın aşılmasında amacıyla, kişiler satışlarda gerçekten daha az bedelle elden çıkarabilirler. İşlem muvazaalı da olmayabilir. 2 milyar liraya alınan bir otomobil 6 milyara satılabilecekken 5,5 milyara indirebilir. Ve bu işlem gerçeğe de uygun olabilir. Bu durumda 5,6 milyara satılırsa 3.6 milyar üzerinden vergi ödenecek 5,5 milyara satılırsa hiç vergi ödenmeyecektir. Tabii burada vergi idaresi rayiç bedel tespitine gidebilir. Buda ayrı sorunlar doğurur.

Hernekadar maddenin tedvin tarzından, gerekçesinde verilen örnekten, sınır aşıldığında tamamı vergilendirileceği anlaşıyor ise de, vergi idaresince farklı bir yorumla "aşan kısmı"nın vergilendirilmesi kabul edilebilir. Bu durumda kanuni sınır, baraj olmaktan çıkar, istisna haline gelir. Böyle bir sonuç bazı sorunları kendiliğinden çözer. Bu yöndeki vergi idaresi açıklamaları izlenmelidir.

ii- Diğer kazanç ve irat kapsamında birden fazla unsur bulunması durumunda ayrı ayrı değil toplamının 3.5 milyarı geçmesi yeterlidir. Örneğin otomobil satışından 2 milyar mevduat artışından 1 milyar, arizi serbest meslek faaliyetinden 0,6 milyar elde edildiğinde her biri 3,5 milyarın altında kal-

masına rağmen toplamı 3,5 milyarı geçtiğinden, tamamı 3,6 milyar üzerinden vergilendirme yapılacaktır. Bunu yine G.V.K.nun 80'inci maddesinin üçüncü fıkrasındaki "..... bir takvim yılı içinde elde edilen diğer kazanç ve iratlar kapsamındaki gelirin" ibaresi ile madde gerekçesindeki açıklamalardan anlamaktayız. Burada da, vergilendirme için her unsurun ayrı ayrı sınırı aşması gerektiği iddia edilebilir. Ancak belirttiğimiz gerekçe ve vergilendirmenin genel mantığı ve ilkeleri toplu olarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

iii- Sınırın hesaplanmasında izah edilen kısımlar hariç tutulacaktır. Aksi halde her olayda 3,5 milyar sınır kolayca aşılabılır. O zaman da sınır getirmenin bir anlamı kalmaz. Bu sınır bir istisna miktarı da olmadığına göre neredeyse her durumda vergilemeye gidilebilir. Örneğin mevduatındaki yıl içindeki artışı 6 milyar lira olan bir kişinin, 4 milyar ticari kazanç beyan etti ise kalan tutar 2 milyar izah edilemese dahi 3,5 milyarı aşmadığından vergileme yapılmayacaktır. Doğaldır ki, izah edilen kısmın içinde izleyen bölümlerde açıklanacağı gibi; istisnalar, götürü giderler vergi dışı gelirler, enflasyonundan arındırma tutarları, beyan edilen veya stopaj yoluyla vergilendirilen tutarlar vb. değerlendirilecektir. Bunların dışındaki unsurların toplamının kanuni sınırı aşması gerekli olacaktır.

2- Neler Vergilenecek? Nasıl Vergilenecek?

Bir önceki bölümde kanuni sınır aşan **herkesin** vergilemeye konu olabileceği açıklanmıştı. Burada da benzer bir açıklama ile bir takvim yılı içinde, kanuni sınırı (1999 için 3,5 milyar) aşan tutarda gelir elde eden, birikim sağlayan, harcama yapan ve bu tutarın vergiye tabi veya vergi dışı tutulan kaynaklardan sağlandığı ispat edilemeyen her işlem vergilendirilebilecektir. Kanuni sınır aşağıda açıklanan tüm elden çıkarmalardan elde edilen gelirlerin tamamı için toplam olarak geçerlidir.

Bu bölümde tadadi olarak sayılan (a1,a2, a3, a4, a5) mal ve hizmetlerin elden çıkarılan kazanç ve iratların hesabında, (a1) bölümünde açıklaması yapılan "endeksleme" uygulaması yapılacaktır. Endeks artış oranındaki safi kazançtan indirilecektir. Bu genel ilkenin unutulmaması gerekir.

Aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi bundan böyle herkesin para ile ilgili tüm hareketlerini dikkatle izlemesi, belgelendirmesi zorunludur. Günün birinde kanuni sınırı aşan tutarda bir alım, satım, birikim, harcama yaparsa (bir veya birden fazla) hesabını vermek zorunda kalınacağı hiç hatırdan çıkarılmamalıdır.

Nelerin vergileneceği G.V.K.nunun 82. maddesinde dar mükellefler dışında iki ana konu itibariyle ele alınmıştır:

a- Mal ve Hakların Elden çıkarılmasından elde edilen diğer kazanç ve iratlar

b- Harcandığı ve tasarruf edildiği tespit edilen vergilendirme konusu edilmeyen ve (a) bendine girmeyen tutarlar.

a- Mal ve Hakların Elden Çıkarılmasından Elde Edilen Diğer Kazanç ve İratlar :

Mal ve hakların elden çıkarılmasından elde edilen safi kazanç, elden çıkarma karşılığında alınan para ve ayınlarla sağlanan para, ayın ve menfaatlerin tutarından, maliyet bedeli ile satıcının uhdesinde kalan giderler, vergi ve harçların indirilmesi suretiyle hesaplanacaktır.

Aşağıda çeşitli mal ve hakların elden çıkarılması ayrı ayrı irdelenmeye çalışılacaktır. Ancak burada öncelikle **elden çıkarmanın** neyi ifade ettiğini ortaya koymak gerekmektedir.

"Elden Çıkarma" Deyimi

Bu deyim ilk bakışta satış ve devir gibi algılanmakta ise de, yeni düzenlemede 82 inci maddenin sekizinci fıkrasında eskiye paralel bir şekilde, çok geniş anlamda hükme bağlanmıştır. Buna göre elden çıkarmanın

- Mal ve hakların satılması, bir ivaz karşılığında devir ve temlik, trampa edilmesi, takası, kamulaştırılması, devletleştirilmesi, ticaret şirketlerine sermaye olarak konulması ve mal ve haklar üzerindeki tasarruf edebilme hakkının herhangi bir şekilde devredilmesini"

ifade ettiği belirtilmiştir.

a1.- Gayrimenkullerin Elden Çıkarılması

Gayrimenkullerin (konut, işyeri, arsa, arazi vb.) elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar ötedenberi diğer kazanç ve iratlar olarak vergiye tabi tutulagelmiştir. Önceki sistemde özel düzenlemeler yapılarak ivazsız olarak iktisap edilenler ile 1 veya 4 yıl gibi süre geçtikten sonra elden çıkarılan gayrimenkullerden sağlanan kazançlar vergi dışı bırakılmıştır. 4369 sayılı kanunla getirilen yeni düzenlemeler aşağıda özetlenmiştir:

i. İktisap Şekli ne olursa olsun gayrimenkullerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar vergi kapsamına alınmıştır. Veraset veya bağış yoluyla ya da trampa, takas vb. suretiyle iktisap edilen gayrimenkullerin elden çıkarılmasında da vergilendirme yapılacaktır.

ii- Süre Sınırlaması Kaldırılmıştır. Elden çıkarılan gayrimenkullerin elde tutma süresi artık önemli değildir. 1 yıl sonra, 10 yıl sonra elden çıkarılsa da vergilendirme yapılacaktır. Ana ilke budur. Ancak 4369 sayılı kanunun geçici 46. maddesiyle bir istisna hükmü getirilmiştir. Buna göre;

31.12.2008 tarihine kadar elden çıkarılacak;

- İktisap şekli ne olursa olsun, 5 yıldan fazla elde tutulan **konutlar**,

- Veraset yoluyla elde edilen **konutlar** (süre şartı yok),
- Köy kıymet beyan defterine kayıt edilmesi gereken **gayrimenkuller** vergilendirmeye konu edilmeyecektir.

Konutların Durumu :

Düzenlemede konutun tanımı yapılmamıştır. İşyerlerinin (dükkan, mağaza, büro, işhanı vb.) konut olmadığı açıktır. Ancak kiraya verilen konutlar, maddede anılan konut kavramına girmekte midir? Kanımızca, kişisel kullanım ile kiralanan konutun konut niteliği değişmeyecektir. Konut kavramından anlaşılması gereken ikamete tahsis edilen, içinde ticari faaliyet yapılmayan gayrimenkullerin anlaşılması icap eder. Burada değerlendirmenin, işyerinin kiraya verilmesindeki stopaj uygulamalarının esas alınması gerekir. Buna göre işyeri olarak kiraya verilmeyen gayrimenkullerin konut olarak nitelenmesi gerekecektir. Bir süre işyeri, bir süre konut olarak kiraya verilen gayrimenkullerin konut olarak nitelendirilmesi mümkün olabilecek midir? Bir defa işyeri olarak kiralınması, sonuna kadar işyeri mi sayılacaktır? Kanımıza göre, burada elden çıkarma anındaki durumu vergilemeye esas alınmalıdır. Muvazaalı durumlar dışında elden çıkarıldığı anda konut olarak kullanılan gayrimenkuller bu madde uygulamasında konut olarak nitelenmelidir. Bununla birlikte, bu gibi durumlar için Vergi İdaresi'nin açıklamalarını gözönüne almak daha doğru olacaktır.

Veraset yoluyla edinilen konutlar için 5 yıl süre ile elde tutulma şartı aranmayacaktır. Bir ay, bir yıl sonra da elden çıkarılırsa 2008 yılı sonuna kadar vergileme konusu edilmeyecektir. Veraset yoluyla da edinilen konut dışındaki gayrimenkullerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar ise vergilendirilecektir.

Veraset dışında bağış, ikramiye gibi ivazsız intikallerle edinilen gayrimenkuller genel rejim çerçevesinde vergilendirilecektir.

Köy kıymet beyan defterine kaydı gereken gayrimenkullerin elden çıkarılmasında da 2008 yılı sonuna kadar süre şartı ve konut niteliği aranmaksızın vergi kapsamı dışındadır.

iii- Maliyet Bedeli

Gayrimenkullerin elden çıkarılmasında, safi kazanç, elden çıkarma bedelinden maliyet bedeli ile elden çıkarma dolayısıyla elden çıkaranın uhdesinde kalan giderler indirilmek suretiyle belirlenecektir.

Yeni düzenlemelerle, gayrimenkullerin maliyet bedelinin belirlenmesinde, emlak vergisi 1998 genel beyan dönemi öncesinde veya sonrasında edinilen gayrimenkuller için ikili bir uygulama öngörülmüştür.

- 30 Eylül 1998 Tarihinden Önce Edinilen Gayrimenkuller : 4369 sayılı Kanunla getirilen G.V.K. nun geçici 46 ncı maddesine göre, maliyet bedeli olarak 1998 yılı genel beyanında beyan edilen emlak vergi değeri esas alınacaktır. Bilindiği gibi, 1998 yılı emlak vergi beyannamelerinin verilmesinin son günü 30 Eylül 1998 tarihidir. Bu tarihe kadar edinilen gayrimenkuller için maliyet bedeli olarak emlak vergi değeri esas alınacak, daha sonradan elden çıkarılması halinde endeksleme bu tutara yapılacaktır. Daha önceki süreler için endeksleme yapılmayacaktır.

30 Eylül 1998 tarihine kadar emlak vergisi beyannamesi verilmemiş ise ne yolda bir işlem yapılacağı geçici 46 ncı maddede bir belirleme yoktur. Kanımızca bu durumda G.V.K. nun 82. maddesine göre, mükelleflerce belirlenebilmesi halinde bu bedel, belirlenemiyorsa Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre takdir komisyonlarınca takdir edilecek bedel maliyet bedeli olarak esas alınabilecektir.

Bir başka konu, Emlak Vergisi Kanunundaki iki aylık ek süre ile ilgilidir. Son gün olan 30 Eylül 1998 tarihine kadar beyanname vermeyen mükellefler 30 Kasım 1998 tarihine kadar beyanda bulunabilirler. Bu halde bu beyanlar konumuz açısından geçerlidir. Ancak 30 Eylül 1998 tarihine kadar beyanname verilmiş ise, bu iki aylık ek süre içinde beyanlarını artıramayacağı, bu tür taleplerin kabul edilmeyeceği 22 nolu Emlak Vergisi Genel Tebliği ile açıklanmıştır.

30 Eylül 1998 tarihinden sonra vergi değeri değişikliğini gerektirecek (Yeni beyan verilmesini) ölçüde değer artırıcı giderler yapıldığında ne gibi bir işlem yapılacağı konusu ise belirsizdir.

- 30 Eylül 1998 Tarihinden Sonra Edinilen Gayrimenkuller : Bu tarihten sonraki iktisaplarda maliyet bedeli esas alınacaktır. Bu da normal olarak tapuda beyan edilen kayıtlı değer olacaktır. Veraset yoluyla iktisaplarda ise veraset ve intikal vergisine matrah olan değer esas alınacaktır. Veraset ve intikal vergisine matrah olacak değer, Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre belirlenecek vergi değeri olacaktır. Vergi değeri ise emlak vergisinin mevzuuna giren bina ve arazinin rayiç bedelidir. Rayiç bedel, bina ve arazinin beyan tarihindeki normal alımsatım bedelidir.

Kişisel ihtiyaçlar için **özel inşaat** yaptıranların maliyetlerini kanıtlayacak şekilde kayıt tutmaları, belgelerini elden çıkarma tarihine kadar saklamaları gerekecektir.

Kooperatifler kanalı ile edinilen gayrimenkullerde de ilke olarak yine maliyet bedeli esas alınacaktır. Bunun tespiti ise aidatlar ve diğer ödemeler toplamı olacaktır. Böyle bir durumda büyük bir haksızlık yapılmış olacaktır. Yıllarca kooperatiflere aidat ödeyerek konut sahibi olan kişiler, bu konutu elden çıkardıklarında, diğerlerinin tersine enflasyon vergisi ödemek durumunda kalacaklardır. 30 Eylül 1998 öncesi edinilen ve genel beyanı yapılan konutlarda vergi değeri, bu tarihten sonra edinilenlerde 1998 - 1999

yıllarındaki düşük tutardaki gerçek değeri maliyet bedeli olacaktır. Takiben toptan eşya fiyatları oranında endekslenerek elden çıkarma tarihindeki enflasyondan arındırılmış bir kazanç tespit edilerek vergilendirilecektir. Kooperatife uzun yıllar ödenen paralar için maliyet bedeli düşük olacak, satış bedeli bugünkü değeri düşük parayla yapıldığından yüksek vergi ödemek durumunda kalınacaktır. Bir başka değişle gelir vergisi, enflasyon hatta servet vergisine dönüşecektir. Konuyu örneklersek, aynı semtte Ağustos 1998 de 5 milyara bir daire aldığını, emlak vergisi için 6 milyar beyan ettiğini ve Şubat 1998 de 10 milyar liraya sattığını varsayalım. Bu kişinin maliyet bedeli 6 milyar kabul edilecek, örneğin 5 aylık % 25 toptan eşya fiyatı artışıyla endekslenerek 7,5 milyara ulaşacaktır. Safi kazanç $(10 - 7,5) = 2,5$ milyar lira olacak, 3,5 milyar lirayı geçmediğinden vergilendirme sözkonusu olmayacaktır. Benzer bir daireye, kooperatife 10 yıl aidat ödeyerek 4 milyara Kasım 1998 de sahip olan, emlak vergisi değerini 6 milyar lira beyan eden bir başka kişi ise, maliyet bedeli 4 milyar esas alınacağından 2 ayda % 10 endekslenişinde 414 milyara ulaşacak, ve safi kazancı $(10 - 4,4) = 5,4$ milyar lira olacağından tamamı üzerinden vergi ödemek zorunda kalacaktır. Bu adaletsizliğin önüne geçilmesi için, ilk verilen emlak vergisi beyanında beyan edilen vergi değerinin maliyet bedeli olarak esas alınması bizce daha doğru olacaktır. Ancak, geçici 46 ncı Maddeye göre bu uygulama mümkün değildir. Bir yasa değişikliğinde böyle bir düzenleme yapılabilir. Bugünkü yapıda, bize göre G.V.K. nun 82. maddesindeki endeksleşme aidatların ödendiği aylar esas alınarak yapılabilir. Hiç olmazsa adaletsizlik bu yolla giderilebilir. Vergi idaresinin bu konudaki açıklamaları beklenmelidir...

iv - Endeksleme Uygulaması

Yeni düzenlemelerdeki en önemli yeniliklerden birisi endeksleme sistemidir. Safi kazancın hesabında, maliyet bedeli, elden çıkarılan ay hariç olmak üzere her ay ve kesri için Devlet İstatistik Enstitüsünce belirlenen toptan eşya fiyat artışlarındaki artış oranında artırılacaktır.

Endekslemeye esas olacak değer 30 Eylül 1998 den önce edinilen gayrimenkuller için beyan edilen emlak vergi değeri, bu tarihten sonra edinilenler için ise gerçek maliyet bedeli olacaktır. Vergi değeri üzerine endeksleme 30 Eylül 1998 den sonraki aylar için yapılacaktır. Beyan tarihi itibarıyla rayiç bedel beyan edildiğinden eski tarihler için endeksleme gereği kalmamış olmaktadır. Geçici 46 ncı maddede bu husus açıkça belirtilmiştir.

Sadece gayrimenkuller için değil, elden çıkarılan tüm mal ve haklar için geçerli olan (G.V.K. 82) endeksleme ile enflasyon nedeniyle vukubulan değer artışları vergilenmemesi sağlanmaktadır. Vergiye tabi tutulacak safi kazanç enflasyondan arındırılmaktadır.

Belirtildiği gibi, endeksleme aylık toptan eşya fiyat artışlarına göre yapılacaktır. Ayrıca yine yeni düzenlemelerle Emlak Vergisi Kanunu'nun 29 uncu maddesinde yapılan bir değişiklikle genel beyanlar her yıl yeniden

değerleme oranında artırılarak güncelleştirilecektir. Vergi mevzuatında geniş uygulama alanı bulan yeniden değerlendirme oranı ile endeksleme bu bölümde de yapılabilir. Ancak toptan eşya fiyatları ile yapılan endeksleme aylık olarak yapılacağından, elden çıkarma ve iktisapdaki fazla aylar da endekslemeye konu olacağından enflasyondan arındırmanın daha sağlıklı olması sağlanmıştır.

Endeksleme uygulamasını küçük bir örnekle açıklayarak tamamlayalım:

Haziran 1998 de 7 milyara alınan ve 30 Eylül 1998 itibariyle 10 milyar beyan edilen bir işyerinin Temmuz 1999 da 20 milyar liraya satıldığını ve toptan eşya fiyatları endeksinin aylık tutarının aşağıdaki gibi olduğunu varsayalım:

<u>Ay</u>	<u>Endeks</u>
Eylül 1998	125
Ekim 1998	129
Kasım 1998	133
Aralık 1998	138
Ocak 1999	143
Şubat 1999	147
Mart 1999	153
Nisan 1999	158
Mayıs 1999	163
Haziran 1999	167
Temmuz 1999	170

Bu durumda, Ekim 1998-Temmuz 1999 arasında 10 aylık endeksleme yapılacak, artış oranı $(167-125)/125 = 0,336$ dir. Dolayısıyla, vergilendirilecek değer artışı hesabında, esas alınacak endekslenmiş iktisap bedeli $(1+0,336 \times 10.000.000.000) = 13.360.000.000$.-TL. dir. Buna göre safi kazanç tutarında $(20.000.000.000-13.360.000.000) = 6.640.000.000$.-TL.dir. 3.5 milyarı geçtiğinden 1999 yılının geliri olarak 2000 yılında beyan edilecektir.

a2- Menkul Kıymetlerin Elden Çıkarılması:

Kamuoyunda, özellikle banka ve borsa çevrelerinde yoğun eleştiri ve tartışmalara konu edilen menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan gelirler yeni düzenlemeyle aşağıda belirtilen esaslar çerçevesinde vergi kapsamına alınmıştır. Aslından 1950 yılından bu yana bu tür kazançlar belli şartlarla vergilenegelmiştir. Ancak 4369 sayılı yasadan önce yürürlükte olan

G.V.K. nun mükerrer 80/2 inci maddesinde borsada kayıtlı olan menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar vergi dışı tutulmuştur. Bu kez getirilen düzenleme ile belli sınırlar içinde vergilendirilmeye gidilmektedir.

i- Süre şartı ; genel olarak kaldırılmıştır. İlke olarak ne kadar sürede elden çıkarılırsa çıkarılsın vergileme yapılacaktır.

ii- Hisse senetleri ; için ilkeye bir istisna getirilmiş, iktisabından itibaren bir yıldan fazla süre elde tutulduktan sonra elden çıkarılması durumunda vergilendirme yapılmayacaktır. Aynı şekilde portföyünün % 51 i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonları katılma belgelerinin elden çıkarılmasında da bir yıllık istisna uygulanacaktır.

Yeni uygulama 01.01.1999 tarihinden itibaren başlayacaktır. Bu nedenle bir yıllık süre geçmeden de elden çıkarılan borsada kayıtlı hisse senetleri için bu tarihe kadar elden çıkarmalarda vergileme yapılmayacaktır.

iii- İktisap şekli ; vergilendirmede iktisap şeklinin önemi yoktur. Veraset yoluyla veya bağış yoluyla iktisap edilen menkul kıymetlerin elden çıkarılmasında da vergileme yapılacaktır.

iv- İktisap tarihi : Menkul kıymetlerde iktisap tarihi normal olarak iktisapla ilgili işlemin (satın alma vb.) tekemmül ettiği tarihtir. Birikmiş kârların sermayeye eklendiğinde tescil tarihi olarak kabul edilebilir. Kuruluş ve sermaye artırılmalarında, bedel duruma göre 4 apelde ödenebilir. Bu duruma göre iktisap tarihi tartışılabilir. Kanımıza göre, 2,3 ve 4 üncü apeller taksit ödemesi gibi düşünülebilir. O halde iktisap tarihi, işlemin tekamülü ilk taksidin ödendiği tarih almak gerekir. Aynı şekilde, Borsa'da da alış bedeli işlem gününden iki gün sonra ödenebilmektedir. Burada da işlem tarihi esas alınmalıdır.

v- Safi kazancın belirlenmesi : Menkul kıymetlerin elden çıkarılmasında safi kazanç, elden çıkarma bedelinden iktisap bedeli ve elden çıkarma dolayısıyla yapılan ve elden çıkarananın uhdesinde kalan giderlerin indirilmesi suretiyle hesaplanır. Diğerleri ile birlikte, 1998 için 3.5 milyar liranın altında kalırsa vergilenmeyecek, aşarsa tamamı vergilendirilecektir.

İktisap bedelinin mükellefler tarafından tevsik edilemediği durumlarda, iktisap tarihindeki rayiç bedeli iktisap bedeli olarak kabul edilir. Maddede borsada kayıtlı olup olmaması ayrımı yapılmamış, borsadaki değerinden bahsedilmemiştir. Maddede belirtilmemesine karşın, kanımızca bu ifadede borsa değerini anlamak gerekir. Çünkü rayiç bedel normal alım-satım bedelidir. Bunda borsa değerinden daha doğru bir veri bulunamaz.

Veraset vesair suretteki ivazsız intikallerde ise maliyet bedeli olarak veraset ve intikal vergisi matrahı ile ödenen veraset ve intikal vergisi toplamı esas alınacaktır.

01.01.1999 tarihinden önce iktisap edilen ve borsada işlem gören hisse senetleri için geçici 46 ncı madde özel bir düzenleme getirilerek iktisap bedeli yerine 1998 yılının son işlem günündeki ortalama değerinin maliyet bedeli olarak esas alınabileceği hükme bağlanmıştır.

Böylece geçiş dönemi için, 01.01.1999 tarihinden önce iktisap edilip bu tarihten sonra elden çıkarmalar için mükelleflere bir avantaj sağlanmıştır. Öyle bir avantajki, mükelleflere seçim hakkı da sağlanmıştır. Mükellefler dilerse, son işlem günündeki ortalama fiyatı esas alabilecek, dilerse iktisap tarihindeki maliyet bedelini esas alabilecektir. Borsa son işlem gününde düşüş göstermişse mükellef iktisap tarihini tercih edecektir. Ayrıca endekslemeye iktisap tarihinden başlayacaktır. Son işlem günündeki ortalama fiyat esas alınır, endeksleme bu tutara uygulanacaktır.

vi- Aynı yıl içinde birden fazla alım satım : Yeni düzenleme ile getirilen bir başka yenilik ise, aynı yıl içinde birden fazla menkul kıymet alım ve satımının yapılması halinde safi kazancın tespitinde hepsinin birlikte değerlendirilmeye alınmasıdır. Birden fazla işlemde doğan kâr ve zararlar birlikte toplanacak, bir başka anlatımla zararlar kendi içinde mahsup edilecektir.

Bir yıldan fazla süre tutulduktan sonra elden çıkarılan menkul kıymetlerden doğan zarar mahsup edilecek midir? Bu konuda net bir belirleme yoktur. Ancak, G.V.K. nun 88 inci maddesinde yer alan "Sermayede vukua gelen eksilmeler zarar addolunmaz" hükmü halen yürürlükte olduğuna, 82 nci maddesinde açık bir belirleme yapılmadığına göre bir yıldan fazla bir süre sonra oluşan zararlar mahsup edilemeyecektir. İşin doğası gereği de mahsup edilemez. Çünkü bir yıldan fazla bir süre geçtikten sonra elde edilen kazançlar beyan edilemeyeceğine göre zarar da mahsup edilemez. Kârının vergilenmeyeceği bir işlemin zararı da mahsup edilmemelidir.

viii- Endeksleme ve indirim uygulaması : Menkul kıymetlerin elden çıkarılmasında getirilen bir başka yenilik, enflasyondan arındırmada mükelleflere iki alternatif sunulmasıdır.

Mükellefler, ya diğer mal ve haklarda olduğu gibi, elden çıkarılan ay hariç olmak üzere, her ay Devlet İstatistik Enstitüsünce yayınlanan toptan eşya fiyat endeksi oranında iktisap (maliyet) bedelini artıracak;

Ya da G.V.K. nun 76 ncı maddesinin ikinci fıkrasında belirlenen indirim oranının uygulanması ile bulunacak kısım indirilerek safi kazanç belirlenecektir. Buradaki indirim oranı, Maliye Bakanlığınca, yeniden değerlendirilme oranının o yıl Devlet Tahvil ve Hazine bonusu ihalelerinde oluşan birleşik ortalama faiz oranına bölünmesi suretiyle bulunur.

Böylece menkul kıymetlerin elden çıkarılmasında yapılacak sınırlı vergilemede mükelleflere ek bir seçim hakkı, avantajı verilmekte, vergilenecek gelirin enflasyondan arındırılması sağlanmaktadır. Örneğin 1999 yılında, borsada bir yıl içinde alınıp satılan hisse senetlerinden elde edilen safi kazanç 10 milyar, indirim oranı %70 ise, indirime tekabül eden 7 milyar düşülecek, kalan 3 milyar vergilemeye konu olacak, kanuni sınırın altında kaldığından vergilendirilmeyecektir. 20 milyar olsaydı, %70 i 14 milyarı düşülecek kalan 6 milyarı vergiye konu edilecektir. 1998 de 3.5 milyar olan kanuni sınır 1999 yılında 5.9 milyar olursa tamamı beyan edilerek vergilendirilecektir.

ix- Devamlılık; Menkul kıymet alım satımında devamlılık sözkonusu ise ilke olarak ticari kazancın varlığı kabul edilir ve vergileme bu hükümlere göre yapılır. Ancak, burada devamlılık unsurunun ne olduğu, yorumu tartışmalı hale gelmektedir. Bugüne kadar idari ve yargısal kararlarda, işlemin bir yılda birden fazla, bir işlemin birden fazla yılda yapılması halinde devamlılık arzedeceği ve ticari kazanç sayılacağı kabul edilegelmiştir. Ancak borsanın oluşması ve borsadaki işlemler gözönüne alındığında bu nitelemenin yeniden ele alınması gereği doğmaktadır. Çünkü borsada bırakınız bir yılda birden fazlayı, bir günde birden fazla işlem yapılabilmektedir. Ve ücretliler dahil herkes bu işlemleri yapmaktadır. Sayıca fazla işlem yapan herkesi ticari kazançta göre vergilemek mümkün değildir. Ayrıca memurlar için ticari faaliyet (kazanç) yasaktır. Burada esas alınması gereken, işlem yapanların bunu bir meslek olarak yapıp yapmadıklarına, özel birikimlerinin (servetlerinin) idaresi kapsamında olup olmadığına bakmak gerekir. Nasıl birden fazla mevduat hesabı açtırıldığında ticari faaliyet sözkonusu edilmeyecekse borsadaki işlemlerde aynı şekilde değerlendirilmelidir.

a3- Hakların Elden Çıkarılması

Yeni düzenlemelerden önce; avans, işletme, imtiyaz hakları, alemeti farika, marka, ticaret ünvanı, teknik resim, desen, model, plan, film, bent, formül ve imalat usulü üzerindeki kullanıma hakkı veya imtiyazı gibi haklar ile telif haklarının elden çıkarılmasından doğan kazançlar değer artışı kazancı olarak vergilendiriliyordu.

Yeni düzenlemede de, bu hakların elden çıkarılmasında diğer kazançlar ve iratlar kapsamında vergilendirilecektir.

Önceki düzenlemede telif hakları ile ihtira beratlarının müellifleri, mucitleri ve kanuni mirasçıları dışındaki kişiler tarafından elden çıkarılması değer artışı kazancı sayılıyordu. Yeni düzenlemede ise, sayıları kişiler tarafından da, dışındaki kişiler tarafından da elden çıkarılsa bu kapsamda vergilendirilecektir (İzleyen bölümlerde açıklanacak G.V.K.'nın 18 inci maddesindeki istisnalar hariç).

a4- Ortaklık Haklarının veya Hisselerinin, Faaliyeti Durdurulan İşletmenin Tamamen veya Kısmen Elden Çıkarılmasından Doğan Kazançlar

Yeni düzenlemeden önce, G.V.K. nun mükerrer 80 inci maddesinin 5 ve 6 ncı maddesinde değer artış kazancı olarak kapsamda bulunan bu kazançlar, yeni durumda da mahiyetleri itibariyle diğer kazanç ve iratlar kapsamındadır.

Yeni durumda, iktisap şeklinin, sürenin önemi yoktur. Endeksleme genel ilke gereği burada da yapılacaktır.

a5- Kişisel Servet ve Kullanım Konusu Malların Elden Çıkarılmasından Doğan Kazançlar

4369 sayılı yasayla kapsam açısından getirilen en önemli yenilik bu konuyla ilgilidir. 1950-1998 döneminde kişisel kullanım ve servetin bir unsuru olan malların elden çıkarılması hiçbir şekilde gelir vergisi konusuna girmiyordu. 01.01.1999 tarihinden itibaren bu tür malların elden çıkarılmasından doğan kazançlar iktisap şekline, iktisap tarihine, elde tutma süresine bakılmaksızın diğer kazanç ve irat kapsamında gelir vergisine tabi tutulacaktır.

Bu alanda bir çarpıcı örnek **özel motorlu taşıtlar, otomobillerdir.** Kişilerin evinde kullandığı **antika niteliğine kavuşmuş halı, kilim, tablo gibi değerli eşyalar; altın mücevherat vb. ve benzerleri** bu meyanda sayılabilir. Basit usulde (daha önceki götürü usul) vergilendirilen ticari kazanç sahipleri ile esnaf muaflığından yararlananlara ait taşıtlarında bu kapsamda olduğu kabul edilmelidir.

Bu tür malların elden çıkarılmasında da **endeksleme** yapılacaktır. Gerek iktisap tarih ve bedelinin tespitinde gerekse endeksleme uygulamasında bazı sorunların yaşanacağı şimdiden bellidir. 10 yıl 20 yıl önce alınan bir halının, altının, mücevheratin alış tarihinin, ayının, gününün, hatta iktisap bedelinin bilinmesi mümkün değildir. Bilinmemesi durumunda, iktisap bedeli takdir komisyonlarınca belirlenecektir. Takdir komisyonlarının ise hangi yöntem ve veriye dayanacağı belirsizdir. Bilinen ve belirlenen durumlarda 40-50 veya daha fazla ayın toptan eşya fiyat endeksleri mükelleflerce nereden nasıl bulunacaktır.

Çok eskilere dayanan bu tür malların satışından doğan kazancın belirlenen nedenlerle tespit edilememesi durumlarında, tasarruf veya harcama zamanında ve bu esasa göre vergileme gündeme gelir. Örneğin 20 yıl önce alınan bir halının 1999 yılında 5 milyar liraya satıldığı ve elde edilen bu paranın bankaya yatırıldığı tespit edildiğinde, öncelikle satıştan doğan kazancın endeksleme yöntemiyle belirlenmesi gerekir. Bu şekilde bir işlem yapıldığında 5 milyarlık tasarruf vergilemeye konu edilirse, miktar sınırı nedeniyle

kapsama girmeyecek bir tutarın vergilenmesi veya daha yüksek bir tutarda vergilendirilmesi söz konusu olur ki, bu da doğru olmaz. Bu tür ekstrem durumlar için vergi idaresinden görüş istenmesi en doğru yol olacaktır.

a6- Döviz, Altın ve Benzeri Kıymetlerin Elden Çıkarılmasında Türk Parası Cinsinden Değer Artışı

Bir önceki bölümde kişisel kullanma ve tasarrufa dönük malların elden çıkarılmasından doğan kazançların vergiye tabi olduğu açıklandı. İlgili çevrelerde tasarruf ve yatırım aracı olarak elde tutulan döviz, altın ve benzerlerinin elden çıkarılması durumunda, kur farkları ve Türk Parası cinsinden değer artışlarının yeni düzenlemelerde de gelir sayılmayacağı görüşleri bulunmaktadır. Döviz, altın ve benzerleri likit kıymet olarak birlikte değerlendirilmekte ise de bizce dövizle altını ayrı değerlendirmeye almak gerekir. Çünkü döviz altına oranla çok daha fazla likittir. Saklanması, kullanılması daha kolaydır. Bankaya yatırılması mümkündür. Altının bu özellikleri olmayacağı gibi çeşitliliği, işlenmesi, değerlendirilmesi (cumhuriyet - reşat altın, bilezik, yüzük, kolye, mücevherat, külçe, ayar çeşitleri vb.) mal niteliğinin ağırlık kazandığı görülür. Kıymetli bir maldır. Kolayca paraya dönüştürülebilir ama döviz kadar kolay değildir. Bu teknik belirleme yanında, 4369 sayılı yasanın geçici 47. maddesinde döviz için bankada 1 günlük blokaj imkânı getirilmesine karşın altın ve benzerleri bunun dışında bırakılmıştır.

Döviz ve benzerlerinin (dövizle bağlı alacak hazine bonusu gibi) elden çıkarılmasında kur farkları nedeniyle Türk Parası cinsinden değer artışının yeni düzenleme çerçevesinde, gerçek tanıma, ilkeye göre vergilendirileceği sonucuna varılabileceğine karşın özelliği nedeniyle diğer kazanç ve irat kapsamı dışında olduğunu düşünmekteyiz.

Burada ilk olarak belirtilmesi gereken konu, dövizin bir maldan ziyade para özelliğidir. Para olarak kabul edilince, dövizin elden çıkarılmasını bir malın elden çıkarılması gibi düşünmemek gerekir.

G.V.K. nun 75 inci Maddesinin ikinci fıkrasının 5 nolu bendinde döviz cinsinden yahut dövizle, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetlerin itasındaki değer artışının menkul sermaye iradı sayılmayacağı hükme bağlanmıştır. Buna göre bunların faizinden vergi alınacak, ama paradaki değer artışı vergi dışında kalacaktır. G.V.K. nun 76 ncı maddesinde Türk parası cinsinden elde edilen iratlara enflasyondan arındırma yapılması kabul edilmesine karşın döviz ve altın cinsinden elde edilen iratlara bu imkân verilmemiştir. Ki doğaldır. Döviz cinsinden elde etmede enflasyondan korunmuştur. Arındırmaya gerek de yoktur.

Yukarıda da değinildiği gibi, döviz mevcutları için 30 Eylül 1998 itibariyle blokaj imkânı getirilmiştir. Eskiden beri bankada varsa sorun yoktur. Buna göre anılan tarih itibariyle bankada bulunan dövizler izleyen yıllardaki tasarruf ve harcamanın kaynağı olarak kabul edildiğini göstermektedir.

Varlığı kanıtlanabilen dövizin elden çıkarılmasını da bir an için vergilendirilmesi gerektiği düşünülürse, bu halde endeksleme yapılacaktır. Top-tan fiyat endeksindeki artış, kur farkı artışından fazla olursa aksine bir vergi avantajı da doğacaktır. Tabii terside olabilir. Sonuç olarak endeksleme ve kur farkı birbirini ikame eden unsurlardır. Birinin diğerinden bir miktar fazla olması çok önemli değildir.

Özetle, döviz ve benzerlerinin elden çıkarılmasında, Türk parası cinsinden meydana gelen değer artışı diğer kazanç ve iratları kapsam dışındadır. 30 Eylül itibarıyla mevcudiyeti ispatlandığında tasarruf ve harcamanın kaynağının izahı olarak kabul edilecektir.

Altın, mücevherat ve benzerlerinin elden çıkarılmasında da yukarıda yapılan açıklamaların ışığında, vergileme yapılmayacağını kabul eden görüşler de bulunmaktadır. Altın ve benzerlerine dayalı olarak çıkarılan menkul kıymetler dışında kalan altın ve mücevheratin paradan çok mal niteliğinin ağırlık kazanması nedeniyle katılamadığımızı ifade ediyoruz. Altın ve benzerlerine bağlı, dayalı endeksli olarak çıkarılan menkul kıymetler birer değerli kağıt olmuştur, değerlendirilmesi altın değerine bağlanmıştır. G.V.K. nun 75 ve 76 ncı maddelerinde özel düzenlemeler getirilmiştir. Bu nedenlerle altına endeksli menkul kıymetlerini de dövizler gibi yorumlanması doğaldır.

Altın ve benzerlerinin döviz gibi yorumlanması çözümü olmayan sorunlar yaratacaktır. Gerçi mal olarak ele alınmasının da sorunlara yol açacağı şimdiden bellidir. Yeni yasal düzenlemelerin en önemli eksikliklerinden birisi de bu konudur. Üstelik bu eksiklik bilinerek gerçekleşmiştir. Yasal düzenlemeler yapılırken de çözüm bulunamadığından hükme bağlanamadığını düşünmekteyiz. Blokaj kapsamına dahi alınamamıştır. 1961-1983 döneminde uygulanan servet beyanı esasında da, bugünkü tasarruf ve harcama esasında da altın ve mücevherat, sistemin delinmesinin en önemli unsurudur. Mükellefler izah edemedikleri harcama ve tasarrufunu eskiden sahip olmadıkları, babadan dededen kaldığını iddia ettikleri altın mücevherat ile ispatlamaya çalışmışlardır. Yine aynı yollara gidecekleri vergiyle uğraşan herkesin malûmudur. Bu konuya yazımızın izah bölümünde konuya tekrar değinilecektir.

Varlığı, iktisabı ispatlanamayan altın ve benzerlerinin elden çıkarılmasında dövizler gibi vergi dışı bırakılması durumunda izah olarak da kabul edilmesi gerekecektir ki, yukarıda değinildiği gibi herkes bu yola gider, iddia eder ve sistem dışına kolayca çıkar. Bu tür malların satışının belgelenmesinin (olmadığı halde belgelenmesinin), ülkemiz koşullarında çok kolay olduğu ise ayrı ve önemli bir gerçektir. Satıldığı için değil, iktisabının ve varlığının belgelenmesi ve ispatı (miras, alım vb.) daha önemlidir. Bu yapılyorsa sorun bir anlamda çözülür. Endeksleme de yapılarak vergilenir. Böylece, para değerinin bu kıymetler karşısındaki değer kaybı vergilenmemiş olur. Tümüytle kapsam dışında bırakmak yerine böyle bir sonuç daha doğru olur.

b- Tasarruf ve Harcama Esasıyla Tespit

Yeni düzenlemelerle diğer kazanç ve iratlar esas itibariyle "**mal ve hakların elden çıkarılması**" ile "**tasarruf ve harcama esasıyla tespiti**" dayalı olarak toplanmış her türlü parasal işlem kapsama alınmıştır.

Geniş anlamı itibariyle doğan bir gelir, öncelikle G.V.K. nun 2 inci maddesinin 1-6 bentlerinde belirtilen unsurlardan birine giriyorsa ilgili hükümlerle vergilendirilecektir. Bunlarla ilişki kurulamıyor, kapsama alınmıyorsa, G.V.K. nun 80 inci maddesinin 1 nolu bendindeki mal ve hakların elden çıkarılması hükümlerine vergilendirilecektir. Buna göre de vergilendirme yapılmamışsa bu gelirin tasarrufa ve harcama (servete) dönüştüğü aşamada G.V.K. nun 80 inci maddesinin 2 nci bendine göre vergi kapsamına alınacaktır. Özetle kişinin mal varlığına giren, refahını artıran her türlü gelir vergilendirilmiş olacaktır.

c- Arızı Kazançlar

Yeni düzenlemelerden önce, sair kazanç ve iratlar 80 inci madde ile "*değer artış kazançları*" ve "*arızı kazançlar*" olarak iki bölüm halinde de alınmıştır. Mükerrer 80 inci maddede değer artış kazançları, 82 nci maddede ise arızı kazançlar tadadi olarak sayılarak çerçevesi çizilmiştir.

Yeni düzenlemelerle ise bu tür kazançların teker teker ne olduğu sayılmamış, genel bir yaklaşımla gelir unsurları ile ilişkilendirilmeyen tüm gelirlerin kaynağına bakılmaksızın diğer kazanç olarak vergilendirilmesini benimsemiştir. Buna göre, önceki düzenlemelerde belirtilen sair ve kazançlar da dahil olmak üzere tüm gelirler kapsama alınmıştır. Eski düzenlemede değer artış kazançları olarak ele alınan gelirler bir önceki bölümde "*mal ve hakların elden çıkarılmasından doğan gelirler*" olarak ele alınmıştır.

Yeni düzenlemelerden önce arızı kazançlar başlıca şu şekilde belirtilmişti.

- Arızı olarak ticari muamelelerin icrasından veya bu nitelikteki muamelelere tavassuttan elde edilen kazançlar,

- Ticari veya zirai bir işletmenin faaliyetiyle serbest meslek faaliyetinin **durdurulması**, henüz başlamamış böyle bir faaliyete **girişilmemesi** ihalelere **iştirak edilmemesi** karşılığında elde edilen hasılat,

- Gayrimenkullerin tahliyesi veya kiracılık hakkının devri karşılığında alınan tazminatlar ile peştemallıklar,

- Arızı olarak yapılan serbest meslek faaliyeti dolayısıyla elde edilen hasılat,

- Gerçek usulde vergiye tabi mükelleflerin terkettikleri işleriyle ilgili olarak sonradan elde ettikleri kazançlar (zarar yazılan değersiz alacaklarla, karşılıklı ayrılan şüpheli alacaklar".

belirtilen bu kazançların hiçbirisi G.V.K.nun 2 nci maddesinin 1-6 bentlerinde yazılı gelir unsurları ile ilgilendirilmesinin mümkün bulunmaması nedeniyle, yeni durumda da 80 inci madde kapsamında "diğer kazanç" olarak vergilendirilecektir. Yeni düzenlemede, bu kazançların sayılmamış olması önemli değildir. Bu tür kazançların 2 nci maddesinin 1-6 bentlerinde sayılan gelir unsurlarıyla ilişkilendirilmemiş olması yeterlidir. İlişkilendiriliyorsa ilgili madde ilişkilendirilmiyorsa 80 inci madde kapsamında vergilendirilecektir.

TASARRUF VE HARCAMA ESASINDA VERGİLEMEDE İZAH VE İSPAT KONUSU

Kaynağı ne olursa olsun herhangi bir gelirin diğer kazanç ve irat olarak vergilendirilebilmesi için ilke olarak G.V.K. nun 2 inci maddesinin 1-6 numaralı bentlerinde yazılı olan gelir unsurları ile "ilişkilendirilmemiş" vergilendirilmemiş olması gerekir.

Düzenlemelere ve olayın özüne bakıldığında, herhangi bir gelirin diğer kazanç ve irat olarak vergilendirilebilmesi için, öncelikle G.V.K. nun 2 inci maddesinin 1-6 numaralı bentleriyle ilişkisi araştırılacaktır. Bu araştırmaya göre, söz konusu gelir vergilendirilmiş veya anılan gelir unsurlarına ilişkin maddelerde istisna, muafiyet olarak veya herhangi bir şekilde (enflasyondan arındırma, indirim vb.) vergi dışı bırakılmış ise vergileme yapılmayacaktır.

İkinci aşamada anılan gelir G.V.K. nun 80 ve 82 inci maddelerinin birinci fıkralarına göre mal ve hakların elden çıkarılmasından doğan bir kazanç veya arızı kazanç olduğu saptanabiliyorsa, bu hükümlere göre vergilendirilecektir. 81 inci madde kapsamında ise vergilendirilmeyecektir.

Söz konusu gelir, birinci ve ikinci aşamalarda vergileme yapılmamış, tasarruf veya harcama olarak (birikim, mevduat, mal ve hak satınalma, harcamada bulunma ve benzeri) tespit edilmiş ise burada üçüncü aşama olarak G.V.K. nun 82/2 inci maddesine göre vergilendirilecektir. Vergilendirilmiş veya vergiye tabii olmayan kaynaklardan karşılandığı izah ve ispat edilmeyen tasarruf ve harcamalar gelir sayılarak vergilendirilecektir. Yıl içinde oluşan tasarruf ve harcama toplamı bir anlamda "servet artışı"dır.

Özetle, kişinin mal varlığında ve refahında, harcamasında herhangi bir artış, kanundaki sınırı (1998 için 3.5 milyar) aşıyorsa mutlak surette vergilendirme ile karşılıklı kalacaktır. Böyle bir durumda, kişi ya kendiliğinden tespit ve beyan edecek ya da incelemelerle tespit edilerek ilave tarhiyatlara, gecikme zamlarına ve bazı durumlarda cezaya muhatap olabilecektir.

Kişinin kendiliğinden beyanı veya inceleme yoluyla vergileme yapılması için, vergi dışı kaldığının izah ve ispat edilmesi gerekmektedir. Her ne

kadar 1983 yıl öncesi servet ve gider beyan esasında olduğu gibi izah ve ispat için yeni düzenlemelerde açık bir hüküm yoksa da, doğası gereği bu yapılacaktır. Ayrıca, G.V.K. nun 80 ve 82/2'nci maddelerinde yer alan diğer gelir unsurlarıyla "**ilişkilendirilmeyen gelirler**" ibaresinden de bu sonuca varılmaktadır. İlişkilendirildiğinin veya aksinin izah ve ispat edilmesi gereği ortadadır. Benzer şekilde G.V.K. nun geçici 47'nci maddedeki düzenlemeler de izah ve ispat gereğini ortaya koymaktadır. 4369 Sayılı Kanunun gerekçesinde de, 1 Nolu Genel Tebliğde de izah ve ispat konusu açıklıkla işlenmiştir. V.U.K. nun 30/7 nci maddesinde izah ve ispat gereği açık bir şekilde hükme bağlanmıştır.

Aslında, yeni getirilen sistem bütünüyle ele alındığında, sorunların 1983 öncesi servet beyanı esası çerçevesinde çözümlenmesi gereğine ulaşılmaktadır. Servet beyanı esasında da, kişinin servetindeki artış ile giderlerinin toplamı kadar bir gelir beyanı yoksa ve bu artışın vergi dışı kaynaklardan doğduğu izah ve ispat edilemiyorsa vergilendirme yapılyordu. Yeni düzenlemelerle de istenen de budur. Yeni düzenlemeler, mükellef olsun olmasın tüm kişileri kapsama almıştır. Servet beyanı uygulamasında yalnızca gerçek usulde vergiye tabi bazı mükellefler kapsama girmektedir.

İzah ve İspat Olarak Kabul Edilecek Hususlar Neler Olabilir?

Yukarıdaki açıklamalar ve yeni düzenlemelerle izah ve ispat konusu olabilecek hususları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1- Kanuni Sınır

Diğer kazanç ve irat olarak vergileme yapabilmek için temel şart, kanunda öngörülen tutarı aşan bir durum sözkonusu olmalıdır. Bunun 1999 yılı için 3.5 milyar lira olduğu ve her yıl değişeceği daha önce açıklanmıştı.

2- 27.9.1998 Tarihi İtibariyle Mevcut Varlıklar

Kanunun yayımı tarihi olan bu tarihte mevcut ve sahip bulunulan ve mevcudiyeti Devlet veya Devlet güvencesinde tutulan kayıt ve siciller ile diğer kanaat getirici vesikalarla ispat edilen para ve alacak ile diğer altın, döviz ve diğer mallardan karşılanan mal edinimleri ve harcamalar nedeniyle geçmişe yönelik tarhiyat yapılamayacağı G.V.K.'nın geçici 47'nci maddesinde hükme bağlanmıştır.

Kanunda yer alan **Devlet Tarafından veya Devlet Güvencesindeki sicil ve kayıtların** tapu, trafik, gemi, uçak ve ticaret sicilleri olduğu 4369 sayılı kanunla ilgili olarak çıkarılan 1 nolu Genel Tebliğde belirtilmiştir.

Aynı tebliğle, kanaat verici vesika tabininden ise banka, banker, aracı kurumlar, özel finans kurumları, sigorta şirketleri ve benzeri mali kurumların kayıt ve belgeleri-posta idaresi çek hesabı-noter senetleri ve sözleşmele-

ri-şirketlerin ortaklık ve kooperatiflerin üyelik kayıtları-defter tutan mükelleflerin kayıtları ile VUK'nunda belirtilen fatura, gider pusulası, müstahsil makbuzu, ücret bordrosu, kambiyo senetleri ve diğer kıymetli evrak gibi kayıt ve belgelerin anlaşılacağı belirtilmiştir.

Belirtilen bu kayıt ve belgelerle, 29 Temmuz 1998 tarihi itibariyle mevcudiyeti ispatlanan alacak, hak, nakit, mevduat ve benzeri kıymetler harcama ve servetin izahında kullanılabilecektir. Bu tarih itibariyle sahip olunan bir gayrimenkulün, otomobil ... vb. malların elden çıkarılması ile sağlanan gelir, servet artışının izah ve ispatı olabilecektir. Ancak unutulmamalıdır ki, bu elden çıkarmalar da 1.1.1999 dan itibaren değer artışı olarak vergiye tabidir.

Geçici 47 nci maddedeki düzenleme, kanunun yayımı tarihindeki belirtildiği şekilde ispatlanan mevcutların izah ve ispat konusu olabileceği şeklinde ise de bu tarihten sonra, örneğin Kasım 1998 de alınan bir dairenin 2000 yılında satılmasından elde edilen gelir de 2000 yılı için bizce izah nedeni olabilir. Ancak Geçici 47 nci maddenin affından yararlanamaz. Kasım 1998 deki alımı için VUK'nun 30/7 nci maddesine göre tasarruf ve harcama esasında vergilendirilebilir.

3- 30 Eylül 1998 Tarihi İtibariyle Bankada Asgari 1 Gün Bulundurulmuş Kıymetler (Mali Milat - Blokaj)

Geçici 47'nci maddenin üçüncü fıkrasında, yukarıda sayılan kayıt ve belgelerle ispatlanamayan nakit para, mevduat, sertifikası, döviz ve benzerlerini 30 Eylül 1998 tarihi itibariyle asgari (1) gün süreyle bankalarda bulundurulmaları halinde bu kıymetlerden karşılanan mal edinmeleri ve harcamalar için inceleme ve tarhiyat yapılmayacağı hükme bağlanmıştır.

Yeni yasanın yürürlüğe girmesinden sonra, en çok tartışılan, tarihi için "mali milat", 1 gün süreyle bankada bulunma şartı için "blokaj" olarak nitelendirilen bu konulardır.

Yeni sisteme geçişte, olayın geçmişle ilişkisinin kesilmesi, geçmişte bir sünger çekilerek yeni döneme sağlıklı verilerle girmek, kayıt dışı işlem ve değerleri kayıt altına almak gibi gerekçelerle mükelleflere bir defalık bir olanak tanınmıştır. Böylece, 30 Eylül 1998 tarihi itibariyle Türkiye'deki bankalara bloke edilen tutarlar, 1999 yılından itibaren oluşan harcama ve servet artışlarının kaynağı olarak gösterilebilecektir. Bu tutarlar kadarı vergi dışı kalabilecektir. Açıkça ifade ve kabul edilmese de, bu durum bir anlamda bir "af" niteliği taşımakta, geçmişte kaçırılan vergilerle oluşan servetin beyan edilmesiyle, gelecekte vergilendirmeden vazgeçilmektedir. Her ne kadar geçmişe dönük olarak vergi incelemeleri ile 2 nci maddenin 1-6 nolu bentlerindeki gelir unsurları ile ilgili olarak saptanacak matrak farkları için bir af söz konusu değilse de, bu blokajla, tasarruf ve harcama esasında vergilemeden kurtulunacaktır. Hemen belirtelim ki, getirilen düzenlemelerin sağlıklı işleyebilmesi için "blokaj ve sonuçlarının düzenlenmesi yerindedir. Bu ya-

pılmasaydı, 1983 öncesi servet beyanı esasında olduğu gibi mükellefler, tasarruf ve harcama artışının geçmişe dayandığını iddia edecek ispatı ve değerlendirilmesi sorunlara yol açabilecekti. Bu olanak sağlanarak, sorunlara başında çözüm bulunması hedeflenmiştir. Doğrudur. Ancak "af" niteliği taşıması eleştirilebilir.

Blokaj uygulamasının "**kara paranın aklanması**" için kullanılacağı görüşleri ileri sürülmüştür. Uygulamanın amacının bu olmadığı açıkça görülmektedir. Geçmişle bağlantı koparılacaksa ki koparılmalıdır, bu uygulama teknik olarak yapılacaktır. Ancak bu arada bazıları için kara paranın aklanması olarak kullanılmasının önlenmesi zordur. Ancak bu amaç değil sonuç olarak kabul edilecek bir olgudur. Kayıt dışı ekonominin daha doğrusu vergi dışı ekonominin belli ölçüde kayda alınması bu yılla kısmen de olsa mümkün olabilecektir.

Bizce blokaj uygulamasına getirilebilecek en önemli eleştiri, **fiktif işlemlerin** yapılabilir olmasıdır. Mükellefler veya kişiler, ileride kaçırabilecekleri vergiler için, bir yolla sağladıkları kıymetleri bir gün süre ile bloke etme yoluna gidebilme imkânına sahip olmuşlardır. Aynı şekilde, bir bankadan kredi alınarak başka bir bankada veya şubede hesap açtırılabilir. Hafta bazı bankalarda fiktif hesaplara açıldığı da iddia edilmiştir. İşte vergi idaresinin asıl bu konuda dikkatli olması gerekmektedir. Gerçeğe uymayan blokajların kabul edilmemesi gereklidir. Kamuoyuna yansıdığı kadarıyla Maliyenin bu konularda şimdiden bazı tespitler yaptığı anlaşılmaktadır.

Burada son olarak önemli bir konuya daha değinelim. Mükelleflerin gerek 29.7.1998 itibariyle ispatladığı gerekse 30.9.1998 itibariyle blokaja tabi tuttuğu mevcutlarını, servet artışlarının izah ve ispatında kullanılabilirlikleri için, bu tarihlerden sonraki süreç içinde izahı istenen tasarruf ve harcamaya dönüştüğünü ortaya koymaları zorunludur. Örnekleyelim, 30 Eylül 1998 itibariyle bankaya 50 milyar lira yatıran bir mükellef, Mart 2000 yılında 100 milyar liraya bir daire alırsa, 2000 yılında alınan dairenin 50 milyarını 30 Eylül 1998 de bloke ettiği paradan karşıladığını beyan etmesi bizce yeterli değildir. Bankada kaldı ve daire alımında çekildi ise sorun yoktur. Hatta faizleri de izah nedenidir. Ana para ve faizleri, artışın tamamını izah ve ispat edebilir. 30 Eylül 1998 de gösterilen para repo, fon, borsa, hazine bonosuyla vb. şekillerde değerlendirilebilir. Bütün bu değerlendirmeler kabul edilebilir. Ancak bu para 30 Eylül 1998 de 1 gün bankada göründü, sonra akibeti bilinmiyorsa bizce kabul edilemez. Böyle bir görünüm söz konusu işlemin fiktif olduğunun kanıtıdır. Aksini mükellefler ispat edecektir. Özetle, anılan tarihteki varlıkların akibetinin ne olduğunun ortaya konulmasıdır. Bunlar için geçmişe dönük inceleme yapılmayacak olması, var olup olmadığı ve geleceğe dönük inceleme yapılmasını önlemeyecektir.

4- Kayıt Dışı Ticari Varlıklar İçin Getirilen Düzenleme

Geçici 48 inci madde ile mükellefler, işletmelerinde mevcut olduğu halde, kayıtlarında yer almayan emtia, makina, teçhizat ve demirbaşlarını vergi dairelerine bildirmek suretiyle defterlerine kaydedebilirler. Kanunun yayımını izleyen 3 ay sonuna (31 Ekim 1998) kadar bu bildirim yapılmalıdır.

İşte bu şekilde beyan edilen varlıkların ileride satılması ile sağlanan paralar, gelirler de tasarruf ve harcama esasında vergileme için izah ve ispat unsuru olarak kabul edilecektir. Bu da yukarıda açıklanan konuların bir benzeridir. Kayda girmeyen varlıkların ispatı ile ilgilidir.

5- Gelir Vergisine Ait Beyanları (Vergilendirilmiş Gelirler)

Tasarruf ve harcama esasında vergilendirilecek gelirin tespitinde mükellefler tarafından beyan edilerek vergisi ödenen gelirler dikkate alınacaktır. Zaten işin doğası gereği bu yapılacaktır. Örneğin 2000 yılında 20 milyar liraya bir gayrimenkul satın alan bir mükellef 1999 yılında 10 milyar lira serbest meslek kazancı beyan etmiş ve 3,5 milyar vergi ödemiş ise, G.V.K.'nın 82/2'nci maddesine göre vergilenecek tutarın hesabında bu beyan gözönüne alınacaktır.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, beyanla ilgili olarak **ödenen vergiler** ile **geçim giderleri** (özel tüketim harcamaları) nın beyandan düşülmesi konusudur. Yeni düzenlemelerde bu konuda bir açıklık yoktur. Ancak 1983 öncesi servet beyanı esas uygulamalarında ödenen vergiler ile geçim giderlerinin hesaplamaya gireceği hem vergi idaresi uygulamaları hem de yargı kararlarıyla kabul edilmiştir. Esasen, sistemin mantığı da bunu gerektirir. Ödenen vergilerin tespiti mümkündür. Ancak geçim giderlerinin tespiti için bir düzenleme ve ölçü şu an için bulunmamaktadır.

Geçim giderleri için, G.V.K.'nında yer alan ve en az geçim indiriminin yerine getirilen özel indirimin yıllık tutarı ile asgari ücretin yıllık tutarı, **en az tutar** olarak gözönüne alınabilir. Böyle bir yaklaşım, mazbut bir yaşam süren kişilerle, yüksek tüketim eğilimine sahip varlıklı kişiler için aynı tutarın esas alınması nedeniyle hakkaniyete uygun olmayabilir. Bu nedenle daha gerçekçi bir geçim giderinin tespiti önem taşır. Belki incelemeler sırasında, mükelleflerin beyanlarının tutanakla tespiti yoluyla bir belirleme imkanı doğabilir. Ancak mükellefin kendiliğinden beyanı durumunda ne yapılacaktır? Burada da belki asgari ücretin yıllık tutarından az olmamak suretiyle mükellef tarafından beyan edilen tutarın esas alınması bir çözüm olabilir. Bunun için de, yeniden hazırlanacak beyannamelerin "diğer kazanç ve iratlar" kısmında veya başka bir bölümde geçim giderlerine ait bir bölüm açılabilir. Böyle bir bölümün yasal dayanağı olmasa da, işin tekniği gereği bu boşluk giderilebilir. Veya ayrı bir beyan alınabilir. Burada, son yıllarda yaygın olarak kullanılan **kredi kartları** ile yapılan özel tüketim harcamaları da

en az geçim gideri olarak kabul edilebilir. Tespiti son derece kolaydır. Burada dikkat edilecek husus bu kartlarla yapılan ticari, mesleki harcamalar ile harcırah konusu ve benzeri harcamalardır. Bunlar düşülmelidir.

Örneğimizi devam ettirirsek 1999 yılında kişinin geçim giderlerinin 600 milyon lira olduğunu varsayarsak; 20 milyarlık gayrimenkul alımından düşülecek tutar 10 milyarlık beyan olmayacak, vergiler ve geçim giderleri toplamı $(3.500.000.000 + 600.000.000) = 4.100.000.000$.-TL. dan sonra kalan $(10.000.000.000 - 4.100.000.000) = 5.900.000.000$.-TL. olacaktır. Böylece, $(20.000.000.000 - 6.900.000.000) = 13.100.000.000$.-TL. üzerinden tasarruf ve harcama esasına göre vergileme yapılabilecektir. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken nokta, 20 milyarlık gayrimenkul alımına (tasarruf) 600 milyon liralık geçim gideri (harcama) eklenerek bir hesaplama yapılırsa (ki Kanun bunu öngörmektedir), bu halde geçim giderlerinin ayrıca beyandan düşülmesine gerek yoktur. Düşülürse geçim giderlerine tekabül eden tutardan iki defa vergi alınmış olurki bu da olayın özüne, mantığına aykırı olur. Mükerrer vergileme yapılmış olur ve kıyaslamanın ona göre yapılması gerekir.

6- İkmalan ve Resen Tarhiyatlara Konu Edilen Matrah Farkları

Bir önceki bölümde yapılan açıklamalar paralelinde, beyan edilen gelirlerde olduğu gibi, ikmalan ve resen tarhiyatlara konu edilen matrah farkları da vergisi ödenmiş gelir olarak tasarruf ve harcama esasında tespit edilen gelirden düşülmelidir. Bir önceki bölümdeki örneğimize devam eder, 1999 yılı için defterlere girmemiş 2 milyar lira hasılat farkı tespit edilir ve resen vergi tarhedilirse, tasarruf ve harcama esasında vergilenecek tutar $(13.100.000.000 - 2.000.000.000) = 11.100.000.000$.-TL. ya düşecektir.

Burada da, ödenen vergi ceza ve gecikme zamları ise, vergi dışı kaynaklardan karşılandığı izah ve ispat edilemezse, harcama olarak 11.1 milyar lirayı artırıcı bir unsur olarak hesaplamaya alınması gereği unutulmamalıdır. Yalnız burada, vergi, ceza ve gecikme zamlarının fiilen ödenmiş olma şartı vardır. Tahakkut etmesi yeterli değildir. Vadesi gelmemiş, ödenmemiş vergi ve cezalar hesaplama dışında bırakılmalıdır. Çünkü harcanmış bir gelir yoktur.

7- Vergiden İstisna Edilen Gelirler

Gelir Vergisi Kanununun 2 nci maddesinin 1 - 6 ncı bentlerine giren gelir unsurlarının bazıları için kanunda öngörülen istisna tutarlarının toplamı da tasarruf ve harcama esasında vergilenecek tutarın izahında kullanılabilir. Çünkü bu tutarlar, kanuna göre ilke olarak vergiye tabi ancak vergilendirilmemesi gereken gelirlerdir. Bir başka anlatımla G.V.K.'nın 80 ve 82/2 nci maddesine göre G.V.K.'nın 2 nci maddesinin 1-6 ncı bentleri gelir unsurları ile "ilişkilendirilen" tutarlardır. G.V.K.'nunda vergiden istisna edilen bu kapsamındaki gelirlerin başlıcaları şöyledir:

- **Serbest meslek kazançlarındaki istisna;** müellif, mütercim, heykeltıraş, hattat, ressam, bestekâr ve mucitlerin (kanuni mirasçıları dahil) eserlerini satmak, devir temlik etmek veya kiralamak suretiyle elde ettikleri hasılat gelir vergisinden müstesnadır. Örneğin yazar yazdığı kitabın neşir hakkını satması ve karşılığında 5 milyar lira hasılat sağlaması vergiden istisnadır. Bu tutar aynı zamanda, tasarruf ve harcama esasında vergilenecek gelirin izahında ispatlanması şartıyla kullanılabilir.

- **PTT Acentalarında Kazanç İstisnası** (G.V.K. Mük.Md.19) PTT Acentalık faaliyetlerinden elde edilen kazançlar gelir vergisinden müstesnadır.

- **Gayrimenkul Sermaye İratlarında (G.V.K. Md. 21)** Binaların mesken olarak kiraya verilmesinden bir takvim yılında elde edilen hasılatın 24.000.000.-TL.sı gelir vergisinden müstesnadır. Bu tutar 1998 yılı için geçerli olup, takip eden yıllar için yeniden değerlendirilme oranında artırılacak, Bakanlar Kurulu belirlenen bu yeni tutar yarısına kadar azaltıp artırılabilir şekilde yeniden belirlenecektir.

- **Ücretlerdeki istisnalar** G.V.K.'nın 23 üncü maddesinde yer alan köylerdeki halı, kilim imalatında çalışan işçiler, yer altında çalışanlar, köy muhtarları bekçileri koruma ve imam ücretleri, hizmetçi ücretleri gibi küçük tutarlar ve sosyal amaçlı birer istisna olan bu ücretler de izah olarak kabul edilecektir.

Burada en önemli unsur emekli, **dul ve yetim** aylıklarıdır. Bu aylıkların yıllık toplamı izah ve ispat nedeni olarak değerlendirilecektir. Vergiye tabi tutulsun tutulmasın toplam tutar hesaplamaya alınacaktır. Bu aylıkların Emekli Sandığı, SSK ve özel emeklilik kurumlarından elde edilmesinin önemi yoktur. Hepsi kabul edilebilir.

- **Gider Karşılıklarındaki İstisnalar :** G.V.K.'nın 24 üncü maddesinde yer alan, gider karşılığı olarak Harcırah Kanununa göre ödenen harcırah ve yolluk olarak yapılan ödemeler ile bu kapsama girmeyen özel kuruluşlar tarafından ödenen gündelikler bu kapsamda belirtilebilir. Bu tür ödemeler bir gider karşılığı olarak ele alındığında izah olarak kabul edilemez. Ancak özel sektörde bazen giderleri de aşan çok yüksek tutarlarda, bir nevi yorucu bir hizmetin karşılığı olarak ücretin bir unsuru gibi gündelik ödemeleri yapıldığı gerçeğini gözardı etmemek gerekir. Tabii bu tutarların harcırah kanunundaki miktarları aşan kısmı ücret olarak vergilendirilmektedir. Bu nedenle, bu tür gelirlerden tasarruf edilen tutarların izah olarak kabulü gerekebilir. Özellikle yurt dışına geçici görevle gönderilen Devlet Memurları aldıkları gündeliklerden de (vergi dışı olmasına karşın) yüksek tutarlarında tasarruf (birikim) yapılabilmektedirler. Bu tutarlar da izahı olarak kabul edilmelidir.

- **Tazminat ve Yardımlar :** G.V.K.'nın 25 inci maddesi kapsamındaki ölüm, sakatlık, hastalık, işsizlik, muhtaçlık yardımları ile **emekli ikrami-**

yeleri ve kıdem tazminatları ile maddede sayılan diğer tazminat ve yardımlar da izah kapsamındadır. Özel veya resmi kurumlarca ödenmesi, vergilenmesi veya vergi dışı kalması sonucu değıştirmez.

- **Vatan Hizmetleri Yardımları** : G.V.K.'nın 26 ncı maddesindeki harp malüllüğü, şehitlerin dul ve yetimlerine yapılan yardımlar, vatan hizmetleri tesbitinden bağlanan aylıklar ile ödenen mükâfatlar bu kapsamdadır.

- **Teşvik, İkramiye ve Mükâfatları** : G.V.K.'nın 29 uncu maddesindeki ilim ve fenni, güzel sanatlar; tarım ve hayvancılığı ve memleket bakımından faydalı olan diğer işleri ve faaliyetleri teşvik eden ikramiye ve mükâfatlar; uçuş, dalış gibi hizmetlere verilen tazminatlar; spor yarışmalarına katılan amatör sporculara verilen ödül ve ikramiyeler ile spor yarışmalarını yöneten hakemlere ödenen ücretler.

- **Diğer ücret istisnaları** : Yukarıda sayılmayan G.V.K.'nın 27. 28. 30 uncu maddelerindeki diğer ödemeler de izah olarak kabul edilecektir.

8 - Vergilendirmede Gelirlerden Yapılan İndirimler

- G.V.K.'nın 76 ncı maddesinin ikinci fıkrasında **menkul sermaye iratları için öngörülen indirim tutarı** da izah nedeni olarak kabul edilecek bir gelir unsurudur. Enflasyondan arındırma olarak da ifade edilen bu indirim, daha önce değinildiği gibi, Maliye Bakanlığı'nca, yeniden değerleme oranının Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu ihalelerinde oluşan bileşik faiz oranına bölünmesi suretiyle tespit edilmektedir. Bu indirim bir nevi istisna hükmündedir. İndirim oranı 1997 yılı için Maliye Bakanlığı'nca %67,6 olarak belirlenmiştir. Bu oran her yıl yeniden belirlenecektir. Örneğin 1998 yılı için bu oranın %70 olarak belirlenmesi halinde 20 milyar faiz elde edildiğinde $(20.000.000 - 20.000.000.000 \times \%70) = 6.000.000.000.-\text{TL.}$ üzerinden vergileme yapılacaktır. İşte izah ispat uygulanmasında 6 milyar beyan edilmişse, indirilen 14 milyar lira izah olarak kabul edilecektir.

- G.V.K.'nın 31'inci maddesinde yer alan özel indirim tutarları (1998 yılı için yıllık 432.000.-TL.) ile sakatlık indirimleri de izah nedeni olarak kabul edilecektir.

9- Beyanname Verilmesini Gerektirmeyen Gelirler

Gelir Vergisi Kanununun 86 ncı maddesinde sayılan vergiye tabi bazı gelirler için beyanname verilmeyeceği hükmüne bağlanmıştır. Burada yer alan gelirler ilke olarak vergiye tabidir. Kanunun verdiği imkânlarla beyan dışı bırakılmışlardır. İlk 4 bentteki gelirler ise zaten stopaj yoluyla vergilendirilen ücret, menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarıdır. Beyan edilmeselerde stopaj yoluyla vergilendirildiklerinden net tutarları itibariyle izah olarak kabul edilecektir. Çünkü tasarruf ve harcama kaynak teşkil eden tutar net tutardır. Kesilen verginin kaynak olarak kabulü imkânı yoktur.

10- Vergilendirilmeyen Diğer Kazanç ve İratlar

G.V.K.'nın 81 inci maddesinde sayılan kazanç ve iratlar vergilendirilmeyecektir. Açıkça vergi kapsamı dışında tutulan bu kazanç ve iratlar da tasarruf ve harcamanın izahı olarak kabul edilecek ve bu nedenle de vergilendirilmeyecektir. Buradaki düzenleme de bir anlamda istisna niteliği taşımaktadır.

Ferdi bir işletmenin ölüm üzerine varislere intikali, ferdi işletmenin sermaye şirketine devredilmesi, şahıs şirketlerinin sermaye şirketine dönüşmesinden doğan kazançlar vergiden istisna edilmiştir. Bu düzenlemeler eski uygulamada da vardı.

Yeni düzenlemelerle sistem bütünlüğü açısından **veraset yoluyla veya ivazsız** olarak meydana gelen intikallerin gelir vergisinden istisna olduğu açıkça hükme bağlanmıştır. Kaynağına bakılmaksızın her türlü kazanç ve iradın gelir tanımına alınması karşısında ivazsız intikaller için istisna hükmü getirilmiştir. Buna göre de, **miras veya bağış** olarak elde edilen gelirler de izah unsuru olarak değerlendirilecek, hiçbir şekilde gelir vergisi kapsamına alınmayacaktır. Ancak, burada, miras veya bağış nedeniyle ödenen veraset ve intikal vergisinin harcamanın bir unsuru olarak değerlemeye alınacağını unutmamak gerekir.

Hisse senetleri ile yatırım fonları katılma belgelerinin (portföyünün %51 i Türkiye'de kurulmuş şirketlerin hisse senetlerinden oluşan) iktisap tarihinden itibaren bir yıldan fazla süre ile elde tutulduktan sonra elden çıkarılmasından doğan kazançlar da vergiden istisna edilmiştir. Bu tür kazançlar da izah olarak kabul edilecektir. Doğaldır ki, burada elden çıkarma bedelinin tamamı izah ve ispata esas olacaktır.

11- Kanuni Sınırın Altında Kalan Önceki Yıllara Ait Kazanç ve İratlar

Daha önce de değinildiği gibi, herhangi bir gelirin, mal ve hakların elden çıkarılması veya tasarruf ve harcama esasında vergilendirilebilmesi için G.V.K.'nın 80 inci maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan sınırın aşılması şartı bulunmaktadır. Bu sınır aşılmadığı için önceki yıllarda vergilendirilmeyen kazanç ve iratların toplamının da izah nedeni olarak kabulü gerekmektedir. 1999 yılı için 3.5 milyar lira olarak belirlenen bu tutarın takibeden 2 yıl için sırasıyla 6 milyar ve 10 milyar olduğunu varsayalım. Eğer bir kişi, 1999 yılında menkul kıymet satışından 3 milyar, 2000 yılında otomobil satışından 5 milyar, 2001 yılında dükkân satışından 8 milyar gelir elde etmiş ve 2002 yılında 30 milyar liraya bir daire almış ise; 1999 - 2000 ve 2001 yıllarında kanuni sınır aşılmadığı için vergilendirme yapılmayacaktır. 2002 yılında ise 30 milyar liraya bir daire alındığında başka bir gelir beyan etmemişse, geçmiş üç yılda kanuni sınırın altında kalan gelirlerin toplamı olan $(3+5+8) = 16$ milyar lira en azından izah konusu yapılabilecektir. Bu gelirlerden elde edilecek faiz ve nemalar da izah unsuru olabilecektir.

12- Endeksleme Yapılarak Vergilendirilen Kazançlardaki İndirilen Tutarlar

Yine daha önce değinildiği gibi, mal ve hakların elden çıkarılması anındaki sağlanan kazançların tespitinde, aylık toptan eşya fiyatları artış oranında endeksleme yapılacak, bu yolla belirlenen tutar vergi dışı bırakılacaktır. İşte endeksleme yolu ile vergi dışı bırakılan tutar da satış bedeli toplamı içinde izah nedeni olarak kabul edilecektir. Örneğin, 1996 yılında 2 milyar liraya alınan bir işyeri 1998 genel beyanında (30 Eylül 1998) 5 milyar lira beyan edilmiş ve 1 Şubat 2000 de 15 milyar liraya satılmış ise, 16 ay için aylık fiyat artışları endeks toplamının %80 olduğu varsayımıyla; vergiye tabi kazanç $(15.000.000.000.- 5.000.000.000 \times 1,80) = 6.000.000.000.-TL.$ olacaktır. Burada endeksleme nedeniyle 4 milyar liralık bir tutar vergilenecek olacaktır.

Aynı kişinin 2001 yılında 30 milyar liraya bir otomobil aldığı ve 5 milyar liraya bir düğün yaptığı tespit edilir ve bu gelirlerin elde edildiği yılın tespit edilememesi nedeniyle bu tespit yapıldığı 2001 yılından bir önceki yılın geliri sayılarak 35 milyar tasarruf ve harcama esasında vergilendirilecektir. İşte burada, 2000 yılı için işyeri satışı için beyan edilen 6 milyara ilave olarak 4 milyarlık endeksleme tutarı da dahil olmak üzere 15 milyarlık satış geliri izah unsuru olarak göz önüne alınacaktır. Burada izah unsuru olarak, toplam elden çıkarma bedelinin esas alınması gereğini tekrar vurgulanması gereken bir husustur. Hesaplama tarzı açısından, 6 milyarlık bölüm beyan edilen gelir, 4 milyarlık bölüm istisna olarak ele alınmış olacaktır.

V- ÖZELLİĞİ BULUNAN BAZI DURUMLAR

1- Ticari Kazanç Sahipleri İçin Tasarruf ve Harcama Esasında Vergileme

Gerçek usulde vergiye tabi ticari kazanç sahipleri bilanço usulü veya işletme hesabı esasına göre defter tutmaktadırlar. Bunların safi kazançları da bu ayırma paralel olarak belirlenmektedir.

G.V.K.'nın 38 inci maddesinde bilanço esasında ticari kazanç, dönem sonu ve dönem başı arasındaki müsbet fark olduğu işletmeden çekilen değerlerin bu farka ilave edileceği, işletmeye koyulan kıymetlerin ise bu farktan indirileceği hükme bağlanmıştır.

G.V.K.'nın 39 uncu maddesinde ise işletme hesabı esasına göre ticari kazancın, bir hesap dönemi içinde elde edilen hasılat ile giderler arasındaki fark olduğu, emtia alım-satım ile uğraşanlarda dönem başı emtia mevcudunun giderlere, dönem sonu emtia mevcudunun ise hasılatı ilave edileceği hükme bağlanmıştır.

Tasarruf ve harcama esasında vergileme durumunu ortaya çıktığında, ticari kazanç sahiplerinin ticari varlıklarındaki artışların da hesaplama, kı-

yaslamaya esas alınması gerekmektedir. Buradaki uygulama 1983 öncesi servet beyanı esasına göre yapılmalıdır. Aksi halde sağlıklı bir kıyaslama ve vergilendirme yapılamaz. Tasarruf ve harcama esasına göre saptanan bir gelirden, beyan edilen gelir düşülerek saptanan matrah farkı doğru sonuç vermez. Çünkü beyan edilen gelir ticari varlık içine alınmıştır. Ticari varlıktaki artışın da tespit edilen gelire (servet artışına) eklenerek kıyaslama yapılması teknik (matematiksel) bir zorunluluktur. Eğer bu yapılmaz ise tasarruf ve harcama şeklinde tespit edilen gelir, beyan edilen gelir düşülmeden doğru- dan vergilemeye konu edilmelidir. Başka gelirleri olduğu durumlarda kıyas- lama zorluğu çıkar. Bu nedenle ve doğrusu, ticari varlık artışlarının da tasarruf ve harcama şeklinde tespit edilen gelire ilave edilmesidir

Örneğin, işletme hesabında defter tutan bir mükellefin 31.12.1998 emtia mevcudu 2 milyar, 31.12.1999 da 8 milyar, hasılatı 50 milyar, giderleri 40 milyardır. 16 milyar ticari kazanç beyan etmiştir. Bu mükellef Ekim 1999 da 30 milyar liralık bir gayrimenkul satın almıştır. Bu alım 2000 yılında tespit edilmiştir. 1999 yılında 1998 yılına ait 3 milyar vergi ödenmiştir. 30 Eylül 1998 tarihi itibarıyla bankada 10 milyar lirası olup, 8 milyar faiz geliri 1999 yılı geçim giderleri 1 milyar liradır.

Bu verilere göre, tasarruf ve harcama esasında vergilenecek tutar şöyle olacaktır.

- Tasarruf tutarı (gayrimenkul alım)	30.000.000.000.-
- 1999 Geçim giderleri	1.000.000.000.-
- 1999 da ödenen vergiler	3.000.000.000.-
- Ticari varlık artışı (8-2 milyar)	<u>+ 6.000.000.000.-</u>
(Dönem sonu - Dönem başı stok)	
Toplam servet artışı	39.000.000.000.-
1999 yılı için beyan edilen gelir (Ticari kazanç)	<u>16.000.000.000.-</u>
- İzah ve ispatı gereken tutar	23.000.000.000.-

Mükellef beyanından sonra kalan 23 milyarlık tasarruf ve harcamanın kaynağını izah ve ispat etmek zorundadır. 30 Eylül 1998 itibarıyla bankada bulunan 10 milyar ile 8 milyar faiz geliri izah olarak kabul edilecek kalan 5 milyar üzerinden vergi alınacaktır.

Yukardaki mükellefin bilanço usulü esasında kazancının tespit edilmesi durumunda da benzer hesaplarına ve karşılaştırma yapılacaktır. Ticari varlık artışı olarak dönem sonu ve dönem başı özsermayesi esas alınacaktır.

2- Vergilendirme Dönemi

Mal ve hakların elden çıkarılmasından veya tasarruf ve harcama esasında belirlenen gelirlerde vergilendirme dönemi ilke olarak belirtilen olayların vuku bulduğu, tekemmül ettiği yıldır. Bu kazanç ve iratların elde edildiği yılın tespit edilememesi veya mükellef tarafından ispat edilememesi durumunda, G.V.K.'nın 80'inci maddesinin dördüncü fıkrasına göre harcamanın yapıldığı veya tasarrufun varlığının tespit edildiği yıldan bir önceki yılın geliri sayılacağı hükme bağlanmıştır.

Mal ve hakların elden çıkarılmasında bir sorun yoktur. Elden çıkarıldığı yıl vergilendirme dönemidir. Burada elden çıkarma zamanı bellidir.

- Tasarruf ve harcama esasında gelirin tespiti için yapılan kanuni düzenleme pek çok sorunu beraberinde getirecektir. Burada **tasarruf ve harcamayı** birbirinden ayırarak yorumlamak gerekir. **Harcamanın yapıldığı** yıldan bir önceki yılın geliri sayılacaktır. Örneğin 2001 yılında 100 milyarlık düşün yapan bir kişinin bu harcaması 2005 yılında dahi tespit edilse 2000 yılı vergilendirme dönemi olacaktır. Tespit yılının önemi yoktur. 2006 yılında tespit yapılırsa zamanaşımına uğrayacak vergileme yapılamayacaktır.

Tasarrufların varlığında ise durum farklıdır. Kanunda "**tasarrufun yapıldığı yıl**" değil, "**tasarrufun varlığının tespit edildiği yıl**" deymi kullanılmıştır. Buna göre, örneğin, 2001 yılında 100 milyarlık bir ev alınmış ve bunun tespiti 2010 yılında yapılmış ise, kanunun lafzi ifadesine göre vergilendirme dönemi 2009 yılı olacaktır. Mükellefin vergilendirme döneminin 2001 yılında olduğunu izah ve ispat edebilmesi için iktisap tarihinin 2001 de olduğunu değil, bu ev alımında kullanılan paranın kaynağını teşkil eden, beyan dışı bir gelirinin o tarihte bulunduğunu ortaya koyması gerekecektir. Bu ise fiiliyatta neredeyse imkansızdır. Bu yapılamadığında 2001 yılında alınan ev için 2009 yılı itibariyle vergileme yapılacaktır ki, **zamanaşımı** süresi sınırsız hale getirilmiş olması sonucunu doğuracaktır. Böyle bir sonucu kanun koyucunun da öngörmüş olacağını kabul etmek güçtür.

Burada lafzi yorumdan çok esasa, öze dönük bir yorum yapmak gerekmektedir. Vergi hukukumuzda, V.U.K.'nın 19'uncu maddesinde, vergiyi doğuran olayın vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vuku veya hukuki durumun tekemmülü ile gerçekleştiği kabul edilmiştir. Gelir vergisinde vergiyi doğuran olay, "gelirin elde edilmesi" dir. Gelirin elde edilmesi ise her gelir unsuru için ayrı ayrı düzenlenmiştir. Diğer kazanç ve iratlarda gelirin elde edilmesi, mal ve hakların elden çıkarılması, harcamanın yapılması, tasarrufun gerçekleşmesi ile tekemmül eder. Buradan hareketle, evin iktisap tarihi belli ise, iktisap için verilen paranın "en geç" bu tarihte elde edildiğinin kabulü icap eder, yoksa, on yıl sonraki tespitin gelirin elde edilmesi ile bir ilgisinin olmaması gerekir. Örneğimizde de gelir "en geç" 2001 yılında elde edilmiştir. Bu dönem itibariyle elde edildiği ve vergilendirilmesi gerektiği yorumu daha doğru olur. Burada kanundaki "tasarrufun varlığının tespit

edildiği yıl" deyiminin ne anlamı kalacağı sorusu akla gelebilir. Kanımızca bu deyim, iktisap tarihi bilinmeyen tasarruflar için geçerli olmalıdır. Tapu sicili, trafik sicili gibi resmi kayıtlarla iktisap tarihi kanıtlanan tasarruflarda bu tarih esas alınmalıdır. İktisap tarihi belli olmayan tasarruflar için tasarrufun varlığının tespit edildiği yıl esas alınabilir, kanundaki deyim bu şekilde yorumlanması daha sağlıklı olur.

Böyle bir yorumu, matrahın tespitine ilişkin 82'nci maddenin 2 numaralı fıkrasında yer alan "tasarrufun varlığının bir mal veya hak iktisabı olarak tespiti halinde, ... maliyet bedeli (maliyet bedeli bilinmiyorsa iktisap tarihindeki rayiç bedeli) vergiye tabi matrah kabul edilir" şeklindeki düzenlenmesi de doğrulamaktadır.

Özetle "tasarrufdan hareketle belirlenecek vergilendirme dönemi için de, harcamalarda olduğu gibi, tasarrufun yapıldığı yılın, gelirin elde edilmiş olduğu yıl olarak kabul edilmelidir. Ancak bu konuda vergi idaresi açıklamaları izlenmelidir.

Bu bağlamda belirtilmesi gereken bir başka konu, 1999 yılında yapılan harcama ve tasarruflardır. Şubat 1999 da 20 milyar liralık bir düğün yapıldığında, bu gelirin elde edildiği yıl tespit edilemiyorsa, 80'inci maddeye göre bir önceki yılın geliri sayılacaktır. Bir önceki yıl ise 1998 dir. Oysa bu hükümler 1.1.1999 tarihinden itibaren yürürlüğe gireceğine göre 1998 yılı için bir vergileme yapılamayacaktır. Bu durumda, tasarruf veya harcama esasında vergileme fiilen 2000 yılında başlamış olacaktır. V.U.K.'nın 30/7 nci maddesindeki düzenlemeler içinde durum aynıdır.

Mal ve hakların elden çıkarılmasında ise, 1999 yılında elden çıkarılmada vergilendirme yapılabileceğini belirtmek gerekir. Yukarıdaki irdeleme yalnızca, tasarruf ve harcama esastaki vergileme için geçerlidir.

3- Geçiş Dönemi

Diğer kazanç ve iratlarla ilgili yeni hükümler 1.1.1999 tarihi itibarıyla yürürlüğe girecektir. Bu nedenle bu tarihe kadar olan mal ve hak iktisapları vergileme konusu almayacak, elden çıkarmalar ise eski hükümlere göre yapılacaktır.

Ancak 1999 yılından sonra edinilecek servet iktisaplarının vergilendirilmesi sırasında bu geçiş döneminde elde edilip, elden çıkarılan mal ve haklarından sağlanan gelirler izah ve ispat olarak kullanılabilecek midir? Geçici 47'nci maddenin birinci fıkrasında 27.9.1998 tarihi itibarıyla mevcut bulunan ve mevcudiyeti ispatlanan malların izah ve ispat konusu edilebileceği hükme bağlanması karşısında, ilk bakışta soruya hayır yanıtı verilebilir. Kanımızca, evet kullanılabilir demek daha doğru olur. Örneğin 5 Ağustos'ta 2 milyara alınan bir otomobil 15 Aralıkta 3 milyar liraya satılmış ise, bu otomobil 29.7.1998 tarihi itibarıyla mevcut olmasa dahi, Mart 1999 veya Şubat

2000 yılında alınan 10 milyarlık bir dairenin iktisabı için izah ve ispat olarak kullanılabilir. Tabii bu paranın 15 Aralık 1998 den itibaren, yeni alım tarihine kadar var olduğu ispatlanmalıdır.

4- Zarar Mahsubu

Diğer kazanç ve irat olarak, gerek mal ve hakların elden çıkarılmasında gerekse tasarruf ve harcama esasında vergileme sırasında ticari ve mesleki zararların mahsubu genel rejime göre mümkün bulunmaktadır. Örneğin 2000 yılı için 15 milyar zarar beyan eden bir tacirin 2001 yılında 50 milyar liraya bir mal edinmiş ise, vergileme sırasında 2000 yılı için yapılacak vergilendirmede, henüz mahsubu yapılmayan 15 milyar liranın mahsubu gerekir.

5- Mahsubu Mümkün Olmayan Zararlar

G.V.K.'nın 88'inci maddesinin ikinci maddesinde, menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarında gider fazlalığından doğanlar hariç, sermayede vuku gelen eksilmelerin zarar addolunmayacağı hükme bağlanmıştır. Bunun en tipik örneği borsada yapılan işlemlerden oluşan zararlardır. Örneğin 2000 yılında borsada yapılan işlemlerden 50 milyarlık bir zarara uğranmış ise, bu zarar kişi tarafından karşılandığına göre bu yıl için 50 milyar liralık harcama yapılmış sayılır. Aynı yılda 30 milyarlık da bir daire alınmışsa, izah ve ispat edilecek tutar 80 milyar lira olacaktır. Karşıladığı zararın kaynağını da açıklamak zorundadır. Vergiye tabi olsun olmasın bu işlemlerden doğan zarar harcama olarak değerlendirilecektir.

6- Tasarruf ve Harcama Esasına Göre Vergilendirilecek Gelirin Mükelleflerce Beyanı

Tasarruf ve harcama esasına göre vergi konusu bir durum meydana geldiğinde, incelemeyden önce mükelleflerce kendiliğinden beyan mümkündür. Ancak beyan ne zaman yapılacaktır? Vergilendirme dönemi ne olacaktır? Örneğin Haziran 2000 yılında 50 milyar liraya bir otomobil alan kişi, bunun 30 milyar lirasının kaynağı olarak 30 Eylül 1998 de beyan edilen 10 milyar mevduat ve 20 milyar lira faizi olarak belirledikten sonra kalan 20 milyarlık matrahı ne zaman beyan edecektir? 80'inci maddenin son fıkrasına baktığımızda tasarrufun yapıldığının (tespitinin) bir önceki yılın geliri sayılacağından, vergilendirme dönemi 1999 olacaktır. Oysa, iktisap tarihinde (Haziran 2000) beyanname verme süresi geçmiştir. Bu durumda beyan ne zaman ve ne şekilde yapılacaktır?

Kanımızca böyle durumlarda ek beyanname verilebilir. Ancak vergi mevzuatında ek beyan müessesesi yoktur. Pişmanlıkla beyanname verme, beyanı artırma imkanı vardır. O zaman da gecikme zammı ödemekle karşı karşıya kalınır. 2001 yılında, 2000 yılının geliri olarak beyan etmesi de çö-

züm değildir. Çünkü öncelikle 80'inci madde hükmüne aykırı olur. Sonra tabikeden aylarda inceleme ile saptanarak vergi idaresince tahriyata gidilebilir. Sonuç olarak, mükelleflerin bu tür olayların vukunda pişmanlıkla beyanı en doğru yol olacaktır. Gecikme zammı konusunda ise vergi idaresinin bir çözüm bulması gerekir. Ne zaman beyan edileceği konusunda da vergi idaresi açıklamaları izlenmelidir.

7- Vergi incelemeleri.

Geçici 47'nci maddeye göre, 27.9.1998 itibariyle mevcudiyeti kanıtlanan veya 30.9.1998 itibariyle bloke edilen tutarlar için, VUK'nun 30/7'nci maddesine göre tarhiyat yapılamayacağı gibi, geçmişe dönük bir incelemede yapılmayacağı hükme bağlanmıştır. Bununla ilgili olarak çıkarılan 1 nolu tebliğ de daha da ileri bir adımla, geçici 47,48 ve 49'uncu maddelere göre yapılan bildirimlerin Ceza Kanunu, Gümrük Kanunu, Kaçakçılığın Men Ve Takibi Hakkında Kanun, Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Mal Bildirimine İlişkin Kanun ve Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanunlar gereği soruşturma ve inceleme başlatılması için kullanılamayacağı belirtilmiştir.

Hernekadar beyanlarla ilgili inceleme yapılmayacağı, bunlar esas alınarak tarhiyat yapılmayacağı hükme bağlanmış ise de, bu beyanların gerçekliği her zaman araştırılabilir. Nerden bulunduğu vergileme için sorulmaz ise de varlığı incelenebilir. Belirtilen tarihlerden sonraki seyri ve ne olduğu izlenebilir. Örneğin 100 milyarı bankaya yatıran bir kişi için eskiye dönük birşey yapılamaz ama sonra elde edeceği faizleri için inceleme yapılabilir.

Diğer taraftan, bu tarihlerdeki beyanlar esas alınarak geçmişe dönük inceleme yapılamaz ama, geçmişteki faaliyetler, ticari kazançlar, menkul-gayrimenkul sermaye iratları yönünden vergi incelemeleri yapılabilir. Geçmiş beş yılın hesapları incelenebilir. Kayıtdışı gelir nedeniyle ikmalen, resen tarhiyatlar yapılabilir.

8- Matrah Farkları - Tasarruf ve Harcama Esasına Göre Vergileme İlişkisi

Yeni hükümlere göre vergi konusu olacak tasarruf ve harcama esasında vergilenecek bir gelirin bulunması durumunda daha önceki yıllar için matrah farkı varsa veya tersi durumlar söz konusu olursa ne yapılacaktır? Biri diğerinin kaynağı olarak kabul edilecek midir? Örneğin 2001 yılı için 2 milyar lira kayıt dışı gelir tespit edilir ve tarhiyat yapıldığında 2002 yılında 20 milyar liraya bir otomobil alındığında 20 milyar liranın kaynağı olarak bu 2 milyar kabul edilecek midir? Kanımızca evet. Aksi halde mükerrer vergileme söz konusu olur. Otomobil alımının 2005 yılında vukubulması halinde aynı yorum yapılacak mıdır? Burada tartışma yapılmaktadır. Bir görüşe göre, 2001 yılında elde edilen kayıt dışı gelir o yıllarda harcanmıştır. 2005 yı-

İnnda alınan otomobille ilgisi yoktur. O halde aradan birkaç yıl geçtiğinde izah olarak kabul edilemez. Ancak, bu kayıt dışı gelirin 2001 yılından 2005 yılına kadar korunduğu izah ve ispat edilirse kabul edilebilir. Buna karşı ise, tespitlerin birbirine mahsup edilmesi daha doğru olur, mükerrer vergileme önlenir denilebilmektedir.

Yukarıdaki irdelemenin tersi olarak tasarruf ve harcama yoluyla bir önceki yılın geliri olarak vergilendirildikten sonra aynı yıl için defterler üzerinden fark bulunması halinde de, tutarı aşmıyorsa vergileme yapılmamak, aşarsa aşan tutar vergilendirilme yoluna gitmek gerekecektir.

Kanımızca, hesap incelemeleri ile bulunan matrah farkları ile tasarruf ve harcama esasında belirlenen gelirler birbiriyle ilişkilendirilmelidir. Aksi durumun idarece ispatı daha yerinde olur. Herşeyin izah ve ispatının mükelleflere yıkılmaması gerekir.

9- Altın, Mücevheratların Varlığı - Elden Çıkarılması

1983 Öncesi Servet beyanı incelemelerinde olduğu gibi, yeni düzenlemelerin uygulamasında da en önemli sorun altın ve mücevherat ve bunların satışlarına ilişkin fiktif iddialar olacaktır. Gerçekten tasarruf ve harcama esasında vergilemeye muhatap olacak kişiler, eskidenberi sahip olduğu altın ve mücevheratı sattığını iddia ederek ispatlamaya çalışacaktır. Bu tür uygulama eskiye dönük olarak yapılabileceği gibi, geleceğe dönük vergi kaçırma aracı olarak da kullanabilecektir. Şöyle ki, ileriki yıllarda servet artışı olabilecek bir kişi, herhangi bir kurumundan belge alarak olmadığı halde yüksek tutarlarda altını olduğunu belgeleyecek artış vuku bulduğunda bu kez satış belgesi alacaktır. Örneğin 1998 yılında 50 milyarlık altın belgesi ile altın aldığını belgeleyen bir kişi, 2000 yılında 50 milyarlık bir daire aldığında, olmayan bu altının 30 milyarlık kısmını 50 milyara satmış gibi belgeleyerek izah ve ispat edebilir, vergiden kurtulabilir. Ya da, 2000 yılında aldığı 50 milyarlık daireyi 1998'den önceki yıllarda mevcut olduğunu iddia ettiği altın bozdurarak satın aldığını izah ve bir kuyumcudan aldığı belge ile ispat etme yoluna gidebilir.

Bu tür altına dayalı fiktif iddia ve belgeleme olaylarına 4369 sayılı Yasaya ilişkin 1 nolu tebliği 3.5-32. bölümünde adeta kolaylık getirilmiştir. Bu tür kıymetli eşyaların varlığının, kıymetlerin elden çıkarılmasında düzenlenecek veya alınacak "**kanaat getirici vesikalarla**" ispatlanacağı belirtilmiştir. Buradan anlaşılan, varlığının ispatı aranmamakta, satışın belgelendirilmesi yeterli görülmektedir. Bizce böyle bir anlayış, getirilen sistemin bütünüyle iflasına yol açar.

Bu konuda çok dikkatli olunmalıdır. Yüksek tutarlardaki altın varlığı ve satışların sadece belgeleme ile kanıtlanması yeterli görülmemelidir. İddia eden kişinin mali, ekonomik, sosyal yapısının geçmişte böyle bir varlığa sahip olabileceği irdelenmeli, yetersiz, gücü olmayanların aksini ispatı kişiler-

ce yapılmalıdır. Vergi Usul Kanununun 3/B maddesindeki "*Vergilendirilmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti esastır.*" ..."*İktisadi, ticari ve teknik icaplara uymayan veya olayın özelliğine göre normal ve mutad olmayan bir oluşumun iddia olunması halinde ispat külfeti bunu iddia eden tarafa aittir.*" hükümlerine de dayanılarak, fiktif olduğundan şüphe edilen altın varlığı, satışı iddialarını gerçek olduğunu ispatı mükelleflere ait olmalıdır. Genel tebliğdeki gibi kanaat getirici vesikalarla ispat yeterli görülmemelidir.

10- Senetli, Senetsiz Alacak ve Borçlar

Altın mücevherat olayında olduğu gibi, özel alacak ve borçlar için de dikkatli olunmalıdır. Eskiden olduğu gibi, mükellefler servet artışlarını 1998'den önceki alacaklarını tahsili veya borçlanma yoluyla izah ve ispat etme yoluna başvurabilirler.

Aslında burada, altın ve mücevherat kadar ağır sonuçlar doğurmaya bilir. Alacağın tahsilinde, ödeyen kişinin; borç göstermede borç veren kişinin bu tutarlarda harcaması artacağı için karşı taraftan vergileme imkânı bulunacağından sistem kendi kendini kontrol edebilecektir. Ancak burada da müterakki oran nedeniyle de bu tür fiktif işlemler olan mükellefler haksız vergi kazancı sağlayabilirler.

Burada asıl problem, yurt dışındaki kişilerden, yakınlarından borçlanılması yoluna gidilmesidir. Burada da, altında olduğu gibi belgelemede mümkün olabilir. Borçlanılan para yurt dışından banka havalesiyle gelebilir. Döviz bankada bozdurulur. Servet artışı bununla kanıtlanabilir. Bu tür olayların da bir önceki bölümdeki irdelemelerle gerçek durumunun araştırılması ve sonuca göre değerlendirilmesi gerekmektedir.

Gerek altın satışı, gerekse alacak ve borç yoluyla servet artışının izah ve ispata çalışılması 1993 öncesi servet incelemelerinde gerçek dışı olanlar kabul edilmemiş, yargı kararlarında da tarhiyatlar onanmıştır. Bu nedenle bu yollara tevessül edilmemesi, vergi idaresince de müsamaha edilmemesi gerekir.

11- Aile İçindeki Oluşumlar

Yeni düzenlemelerden önce aile reisi beyanı müessesesi içerisinde mükellef, eş ve çocukların gelirleri ilke olarak birleştirilerek beyan ediliyordu. 1983 öncesi servet beyanı incelemeleri ve kıyaslamaları da ailenin servet ve gelir durumları bir bütün olarak değerlendiriliyordu.

4369 sayılı Yasa ile aile reisi beyanı kaldırılarak eş ve çocukların ayrı ayrı beyan etmesini olanaklı kılan bir sisteme geçilmiştir.

Bu yeni oluşumda da, tasarruf ve harcama esasında vergileme esasında çocuğun harcama ve tasarrufunda artışın kaynağı olarak, anne veya babanın yardımı, anneye alınan bir dairenin kaynağı olarak çocuğun otomobili- nin satışından sağlanan gelirin izah ve ispat olarak kabul edilmelidir. Vergi- leme ayrı ayrı yapılması gerekmesine rağmen, aile içinde mal ve para hare- ketleri birlikte değerlendirilebilir. Ancak bu yardım ve transferlerin ivazsız intikal veya borç olması konusu ayrı bir sorun teşkil eder. İlk akla gelenin bu tür transferlerin **ivazsız intikal (bağış) olarak** nitelendirilmesidir. Bu halde veraset ve intikal vergisi ödeme gereği doğar. Dahası ödenen veraset ve inti- kal vergisi de harcama olarak servet artışını artırıcı bir etki de yapar. **Borç olarak** değerlendirilmesi de mümkündür. Ancak böyle bir borcun ödenme- yeceği veya geç ödeneceği düşünülürse vergileme uzun bir süre askıda kala- bilir.

Bütün bunlarla birlikte aile birliği içindeki transfer ve izahların kabul edilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. En azından gelir vergisi uygulaması bakımından bu zorunludur.

12- Kesinti Yoluyla Vergilendirilen Gelirler

Kesinti yoluyla elde edilen gelirlerin varlığında iki durum sözkonusu- dur. Bu gelirler diğer gelir unsurları ile birlikte beyan edilir veya G.V.K.'nın 86 ncı maddesindeki sınırlar için beyan dışı kalır.

Beyan dışı kalması durumunda sorun yoktur, bu gelirlerin net tutarı, servet artışının izahı olarak kabul edilir. Kesilen vergilerin mahsubuna ge- rek kalmaz. (Brüt tutarı izaha esas alınır, bu kez kesilen vergilerin harcama olarak servet artışına eklenmesi gerekir. Bu halde de sonuç değişmez.)

Beyannameye dahil edilen kesintiye tabi tutulmuş gelirlerin bulun- ması durumunda sağlıklı sonuca varabilmek için, kesilen vergilerin harcama olarak değerlendirilmesi ve servet artışına eklenmesi gerekmektedir. Çünkü beyan edilen gelirin içinde kesintileri de içeren brüt tutarlar vardır. Kesilen vergiler de ele geçmediği için servetin kaynağı olamazlar. Kıyaslama sıra- sında brüt tutarın düşülmesi karşısında dengenin korunabilmesi için harca- ma olarak ele alınması zorunlu hale gelir. Örneğin 2000 yılı için 10 milyar ti- cari kazanç brüt 6 milyar ücret geliri olan bir mükellefin ücretlerinden 2 mil- yar vergi kesilmiştir. 2001 yılında 30 milyar liraya bir özel otomobil almış ise tasarruf ve harcama esasında 2000 yılı için belirlenen matrah farkı şöyle olacaktır. (Diğer harcama ve ödemeler ile ticari varlık ve sermaye ihmal edilmiştir.)

Servet artışı (tasarruf, otomobil alımı)	30.000.000.000
Kesinti yoluyla ödenen vergiler	+ 2.000.000.000
Tasarruf ve harcama esasında toplam gelir	32.000.000.000
Beyan edilen gelir (10 milyar ticari kazanç)	16.000.000.000
6 " brüt ücret	-

İzah ve ispat gereken servet artışı	16.000.000.000
-------------------------------------	----------------

Yukarıdaki örnekte, 2 milyarlık ücretten yapılan kesinti harcama olarak 30 milyara eklenmeseydi izah ve ispatı gereken artış 14 milyara inecekti. Elde edilen net ücret geliri $(6-2) = 4$ milyardır. 10 milyar da ticari kazanç olmak üzere servet artışına kaynak olacak gelir $(4+10) = 14$ milyardır. 30 milyardan düşüldüğünde 16 milyara ulaşılır. Hesaplamamızda bunu doğrulamaktadır. Hem 30 milyara eklenmez, hemde beyan içindeki brüt tutarı fark hesabında düşünülseydi fark $(30-16) = 14$ milyara düşerdi ki, kesilen vergiler kadar eksik bir hesaplama yapılmış olurdu.

13- Mali Milat (30 Eylül 1998) İtibariyle Bloke Edilen Çekler

Mali milat olarak ilan edilen 30 Eylül 1998 tarihi itibariyle çeklerin de blokaja tabi tutulması öngörülmüştür. Bunun da doğal sonucu, izleyen yıllarda oluşacak servet artışının kaynağı olarak izah ve ispat olarak değerlendirilmeye alınmasıdır.

Burada da altın ve alacak olayında olduğu gibi gerçeğe dayanmayan çek blokajları olabilir. Karşılığı olan veya olmayan hatır çekleri olabileceği gibi ticari işletmeye ait çeklerde blokaja tabi tutulmuş olabilir. Bu tür durumlarında inceleme konusu yapılabileceği, çekin ne için düzenlendiği, karşı tarafın kimliği, ne zaman tahsil edildiği, tahsilatın akibetinin ne olduğu gibi hususların irdelenmesi, ekonomik ve mantık dışı bir durumun tespiti halinde reddedilmesi gerekeceği unutulmamalıdır.

14- Mali Milat Öncesi Yapılan Sermaye Artırımları

Kamuoyuncada ilgi ile izlendiği gibi, 30 Eylül 1998'e tekaddüm eden günlerde yoğun bir biçimde sermaye artışları gerçekleştirilmiştir. Uygulamanın gerçeğe dayanmadığı, fiktif sermaye artırımları yapıldığı gözlenmektedir. Artırılan sermayelerin kasaya nakit olarak ödenmiş olarak gösterilmiştir. Mükellefler böylece 1999'dan itibaren oluşacak servet artışları için şimdiden bir kaynak yaratmış olduklarını düşünmüşlerdir.

Ancak olay bu kadar basite indirgenmemelidir. Öncelikle bu tür sermaye artışlarının mali milata kadar yapılması zorunluluğu yoktur. Ekim 1998'de de yapılırsa, gerçekse bizce geçerlidir. İzahta kullanılabilir. Gerçek

dışı ise ne zaman olursa olsun kabulü mümkün değildir. Ticaret sicilinede kaydedilen sermaye artırımının akibetinin ne olduğu araştırılacaktır. Kasa-
da duran nakit sermayenin uzun yıllar aynen muhafaza edilmesi kabul edil-
meyecektir. Ekonomik gerçeklerle bağdaşmayan durumların ispatı mükel-
leflerce yapılması gerekecektir.

15- Yabancı Bankalarda Özel Finans Kurumlarında Bulunan Pa- ralar

4369 sayılı Kanuna ilişkin 1 Nolu genel tebliğin 3.3.19. bölümünde 29
Temmuz 1998 tarihi itibarıyla tevsik edilemeyen ve bu tarihten sonra yurtdı-
şı bankalarla (off-shore veya serbest bölgelerdeki bankalar dahil) ya da ben-
zeri mali kurumlarda bulunduğu belirtilen kıymetlerin izah ve ispat aracı
olarak kullanılabilmesinin mümkün olmadığı, kullanılabilmesi için 30 Ey-
lül 1998 tarihinde en az 1 gün süreyle **Türkiye'de** kurulu mevduat kabulüne
yetkili bankaların Türkiye'deki şubelerinde bulundurulmasının gerekli ol-
duğu belirtilmiştir.

İlke olarak uygulamalarda bu tebliğe uyulması gerekmektedir. Ancak
serbest delil sisteminin geçerli olduğu vergi hukukumuzda, böyle bir varlı-
ğın kanıtlanması durumunda ve bu durumun ekonomik gerçeklere uygun ol-
masında bizce izah ve ispat olarak kabul edilebilir. Konu bu yönüyle tartışıl-
abilir. Yargı içtihatları bu konuya zaman içinde yön verebilir.

16- Piyango, Spor Toto, At Yarışları ve Yarışmalardan Elde Edi- len Gelirler

Yeni gelir tanımı, 80 ve 82 nci madde düzenlemelerine göre vergilen-
dirilmesi gerekir. Ancak 81 inci maddenin 4 üncü bendinde "veraset yoluyla
veya ivazsız olarak meydana gelen intikaller" vergi dışı bırakılmıştır. Vera-
set ve İntikal Vergisi Kanunu'nun 4/e maddesinde, "para ve mal üzerinde dü-
zenlenen yarışma ve çekilişlerde kazanılan ikramiyelerin 120.000.000.- li-
rası" vergiden istisna edilmiştir. Bu duruma göre bu tür gelirler ivazsız inti-
kal olarak veraset ve intikal vergisi kapsamında bulunduğundan gelir vergi-
sine tabi olmayacaktır. Milli Piyango İdaresi tarafından ödenen ikramiyeler
ise kendi kanunundaki hüküm nedeniyle her türlü vergiden istisna edilmiş-
tir. Doğaldır ki, bu tür gelirler, tasarruf ve harcama esasında tespit edilen ka-
zancın kaynağı olarak gösterilebilecektir.

17- Genel Tanıma Giren İlginç Gelirler

Daha öncede belirtildiği gibi, kaynağı ne olursa olsun her türlü gelir,
yeni düzenlemelerle vergi konusuna alınmıştır. Bu kapsama giren bazı gelir
unsurları şunlardır:

- Jübile hasılatları,
- Maddi manevi her türlü tazminatlar,
- Buluntular.
- Hayat kadınlarının gelirleri,
- Kan ve organ satışından sağlanan gelirler,
- Kumar ve şans oyunlarından kazanılan paralar,
- Uyuşturucu, silah kaçakçılığından sağlanan gelirler,
- Rüşvet, hediye şeklinde sağlanan menfaatlar.
- İhalelere katılmama karşılığında elde edilen gelirler.

Bunlar ve benzeri bütün gelirler gelir tanımına girmektedir. Diğer kazanç ve iratların kapsamı içinde vergilendirilecektir. Benzer şekilde başlık paraları, drahomalar da bu kapsamda düşünülebilir. Ancak bunlar, bir de ivazsız intikal kapsamında da değerlendirilebilir. Düğünlerdeki takılar ise ayrı bir tartışma konusu olacaktır. İvazsız intikal olarak da düşünülebilir. Veraset ve İntikal Vergisi Kanunun 4/c maddesinde bu tür transferler istisna kapsamına alındığına göre ivazsız intikal olarak ele alınması daha doğru olur. Bu halde vergileme yapılmamalıdır. Buna karşılık, zaruret içinde organını satan kişinin, sosyal açıdan doğru olmasa da vergilendirilmesi çelişki yaratacaktır. Vergi idaresinin açıklamaları izlenmelidir.

Bu kapsamda, tartışılacak bir başka konu **kanunen yasak faaliyetlerden** rüşvet, uyuşturucu, kaçakçılık, vb. elde edilen gelirler vergilendirildiğinde, yapılan yargılama sonucunda tamamen Devletçe geri alındığında ne olacaktır? Düzeltme hükümlerine göre alınan vergi ve cezalar geri verilecek midir? Mükellefe faiz ödenecek midir? Kanımızca, düzeltme hükümlerine göre işlem yapmak gerekir. Aksi bir yorum, elde edilen gelirden daha fazla tahsilat yapılmış olur ki böyle bir sonuç vergilemenin amacını aşar. Kaldı ki, vergi konusu gelir ortadan kalkmıştır. Geri alınmada gelir kalmamıştır. Kalmayan, olmayan gelirden ise vergi alınamaz.

18- Ceza Uygulaması

Diğer kazançlar ve bu kapsamda tasarruf ve harcama esasında inceleme sonucu tarhedilecek vergilere ilke olarak ceza uygulanacaktır. Ceza, salınan verginin yüzde yüzüdür. Ayrıca gecikme faizinin yarısı kadar artırılır.

Geçici 46 ncı madde ile bu genel ilkeye bir istisna getirilmiş, sadece tasarruf ve harcama esasında 2003 yılı sonuna kadar vergi ziya cezası ve usulsüzlük cezası uygulanmayacağı hükmüne yer verilmiştir. Mal ve hakların elden çıkarılmasından doğan kazançlar için ise ceza uygulaması yapılacaktır.

SONUÇ VE UYARILAR

Yazının başından bu yana yapılan açıklamalar, irdelemeler ve sorunlar gözönüne alındığında, yeni sistemin amacının 1993 öncesi uygulanan servet beyanı esasının geniş kapsamlı bir versiyonu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Karşılaşılabilecek sorunlar eskiye oranla çok daha fazla olmakla birlikte **çözümlerin servet beyanı esas çerçevesinde** bulunmasının sağlıklı sonuçların alınmasını sağlayacağını düşünmekteyiz. Böyle bir düşünüş 1983 öncesi yargı kararlarıyla da çözümlenmiş sorunların yeniden yaşanmasını da önleyebilir.

Belirttiğimiz gibi, eskiden yalnızca gerçek usulde vergiye tabi ticari ve serbest meslek kazanç sahipleri için geçerli olan servet beyanı esası toplumun tüm kesimlerini kapsamaktadır. Bu nedenle günün birinde herhangi bir mal alıp satacak, harcama yapacak **herkesin** dikkatli davranmasını gerekli kılmaktadır. Dağıdaki çoban, ovadaki ırgat, işçi, işsiz, memur, esnaf, çiftçi, serbest meslek erbabı, tüccar, sanayici, işadamı bir anda vergilemeyle karşı karşıya kalabilecektir. Bu nedenle toplumun tüm kesimleri, ailenin tüm bireyleri para ile ilgili her türlü işlemlerini yıllık olarak izlemek, kaydetmek, belgelemek durumunda kalacaktır.

Tüm bu kesimler, özellikle, tüm yıllar için;

- Her yıl elde ettiği vergiye tabi olsun olmasın tüm gelirlerini (ücretlerini, kazanç ve iratlarını),
- Her yıl için mevduatlarını, hazine bonolarını, repolarını, fonlarını, faizsiz kâr payı hesaplarını ve benzerlerini,
- Buralardan sağladıkları nemalarını, faizlerini,
- Veraset ve bağış yoluyla edinimlerini, değerlerini, beyanlarını, işlemlerini,
- Her türlü mal ve hak alım-satım-trampa-takas v.b. hareketlerin tarih ve tutarlarını,
- Her türlü alacak, borç işlem ve tutarlarını,
- Her türlü harcamalarını,
- Kredi kullanımlarını,
- Kredi kartı kullanımını ve ödemelerini,
- Emlak vergisi beyan ve ödemelerini,
- Tapu, trafik sicil kayıtlarını,
- Borsa işlemlerini,
- Kooperatif üyelik ve ödentilerini,

- Özel inşaatlarını,
- Aile birliği içindeki transferlerini,
- Ve benzeri tüm ekonomik mali işlemlerini,

TESPİT, TEVSİK ve SAKLAMAK zorundadırlar. Tarih, miktar, tutar ve konu itibariyle ayrıntılı olarak tespit etmeli, mutlaka bir belge ile tev-sik ederek dosyalamalı ispata hazır olmalı ve bunu uzun yıllar saklamalıdır. Vergilendirmede her ne kadar 5 yıllık bir zaman aşımı sözkonusu ise de 10-15 yıl veya daha fazla saklanmalıdır. Defter tutan mükelleflerde tasarruf ve harcama esasında, servet artışı nedeniyle izah ispatta kullanılabilme gereği nedeniyle defter ve belgelerini 5 yıldan fazla saklamalıdır. Özellikle ücretli, maaşlı kesimin her yıl elde ettiği ücretleri iş yerinden belgelemeli, banka mevduatları ve faizlerini anında (yada en azından yıl sonlarında) belgeleme-lidirler. Yıllar sonra bunların temini mümkün olmayabilir. İzah imkânı var-ken izah edememe, ispatlayamama durumu ile karşılaşılabılır.

Hernekadar yeni düzenlemelerin dar ve sabit gelirli kesimini hedef al-madığı; asıl hedefin toplumun vicdanını sızlatan, lüks yaşam süren, anormal tüketim ve servet edinen buna karşılık vergiyi ödemeyen kesimlerin hedef-lendiği düşünülse de, herkesin dikkatli olması gereğine inanıyoruz. İdare müsamahakâr olsa bile, yasa, zengin fakir ayrımı yapmaz. Bir ihbar karşısın-da idare yasayı uygulamak zorunda kalır. Bundan böyle para ile ilgili her ha-reketimizi tespit, tevsik ve saklamalıyız. Muhasebecisi ve müşaviri olanla-rın bile zor yapabildiği bu işlemleri, herkesin yapmaya çalışmasında fayda olduğu unutulmamalıdır •

KAYNAKÇA

- Gelir Vergisi Kanunu
- Vergi Usul Kanunu
- Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu
- 4369 Sayılı Kanun ve Gerekçesi
- Gelir Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları
Kasım 1998, Yılmaz ÖZBALCI - Oluş Yayıncılık.
- Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapan 4369 Sayılı Yasa Hakkında Not: Şefik ÇAKMAK Etüd - Değerleme (XVI) 31.07.1998
Oluş Mali Hukuk Bürosu Külliyyatından
- 4369 Sayılı Kanunla Gelir Vergisi Kanunu'nda Yapılan Düzenlemeler Hakkında, Yılmaz ÖZBALCI, Sirküler (I/123) 17.8.1998,
Oluş Mali Hukuk Bürosu Külliyyatından.
- 4369 Sayılı Kanunla Ana Vergi Kanunlarında Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi, TÜRMOB Yayınları - 43 Ankara 1998.
- 4369 Sayılı Kanuna İlişkin Genel Tebliğ Seri No. 1 (R.G. Tarih/No. 15.09.1998 / Mük. 23464).